

**ZIPS
ZIT S****BIBLIOTEKA
STRUČNIH IZDANJA
PRIRUČNIK 20
Novembar/studeni 2010.****PRILOG****PRILOZI**

Piše:
Lidija VIGNJEVIĆ,
direktorica Instituta
za intelektualno vlas-
ništvo BiH

ZAKON O AUTORSKOM I SRODNIM PRAVIMA**ZAKON O KOLEKTIVNOM OSTVARIVANJU
AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA**

Zaštita intelektualnog vlasništva

Parlamentarna skupština BiH usvojila je u ovoj godini dva zakona kojima se uređuje područje autorskog i srodnih prava. Prvi, Zakon o autorskom i srodnim pravima uređuje područje autorskog prava, srodnih prava, ostvarivanje i zaštitu tih prava i odnose koji sadrže međunarodne elemente. Drugi, Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava uređuje samo jedan od načina ostvarivanja ovih prava, preko kolektivnih organizacija.

Brojni su razlozi za donošenje novih propisa u ovome području. Zakonom iz 2002. godine izvršena je djelimična harmonizacija sa WTO-TRIPS Sporazumom (Sporazum o trgovinskopravnim aspektima prava intelektualnog vlasništva), ali ne i sa EU Direktivama (Acquis communautaire). Potpisivanjem Ugovora o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) sa Evropskom unijom 16. juna 2008. godine i nastojanjem BiH da započne sve procese na putu prema ostvarivanju uvjeta za punopravno članstvo u EU, prihvatanje Acquis-a postala je obaveza. Takođe, jedno od područja na koje se danas obraća najveća pažnja u razvijenim zapadnim državama Evrope i svijeta jeste upravo područje intelektualnog vlasništva, koje obuhvata i autorska i srodna prava. To je vidljivo u broju direktiva EU koje su se počele donositi još od 1991. godine, kao i u međunarodnim ugovorima u okviru Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO). Nivo zaštite koju ti akti danas pružaju nosiocima prava intelektualnog vlasništva bilo je potrebno na odgovarajući način ugraditi u zakonodavstvo BiH, kako bi se time ispunile sve preuzete obaveze u tom pogledu i omogućilo da država nesmetano krene dalje na putu svog razvoja. Moderniziranje pravnog sistema bilo je potrebno i zbog toga što je razvoj novih tehnologija i oblika korištenja autorskih djela u posljednjoj dekadi dobro poljuljao odnose između nosilaca prava i korisnika predmeta zaštite i, istovremeno, omogućio i nove načine masovnog nezakonitog korištenja autorskih djela i predmeta srodnih prava preko digitalne tehnologije i Interneta. Uporednopravno, razvoj autorskog i srodnih prava krenuo je u dva pravca: u određivanje novih prava pojedinih nosilaca prava i u pojačanje mjera zaštite koje su nosiocima prava na raspolaganju, tako da mogu da ih štite efikasno i pravovremeno.

Oba zakona, Zakon o autorskom i srodnim pravima i Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava objavljena su u "Službenom glasniku BiH", broj 63/10, i stupila su na snagu 11. 08. 2010. godine. Stupanjem na snagu navedenih zakona prestao je da važi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02 i 76/06).

Osvrt na Zakon o autorskom i srodnim pravima

Glavni cilj novog Zakona o autorskom i srodnim pravima - dalje: ZASP ("Sl. glasnik BiH", broj 63/10) bio je postizanje potpune usklađenosti tog propisa BiH sa pravnim poretkom EU i sa važećim međunarodnim konvencijama i ugovorima koje je ratificirala BiH (*Bernska konvencija* o zaštiti književnih i umjetničkih djela, Međunarodna konvencija za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (*Rimska konvencija*), Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neovlaštenog umnožavanja njihovih fonograma (*Fonogramska konvencija*), Konvencija o distribuciji signala putem satelita (*Satelitska konvencija*), WIPO Ugovor o autorskom pravu (WCT), WIPO Ugovor o izvedbama i fonogramima (WPPT), takođe i sa WTO -TRIPS Sporazumom).

ZASP je usklađen i sa sljedećim direktivama EU:

- Direktiva o pravnoj zaštiti računarskih programa, Direktiva Vijeća 91/250/EEC, od 14. maja 1991.,

- Direktiva o pravu davanja u zakup i na poslugu i o određenim pravima umnožavanja u području intelektualnog vlasništva 92/100/EEC, od 19. novembra 1992., i kodificirana verzija 2006/115/EC, od 12. decembra 2006.,

- Direktiva o koordinaciji određenih pravila autorskog i srodnih prava koja se primjenjuju na satelitsko emitiranje i kablovsko reemitiranje, 93/83/EEC, od 27. septembra 1993.,

- Direktiva o harmonizaciji rokova trajanja autorskog i srodnih prava 93/98/EEC, od 29. oktobra 1992., i kodificirana verzija 2006/116/EC, od 12. decembra 2006.,

- Direktiva o pravnoj zaštiti baza podataka, Direktiva 96/9/EC, od 11. marta 1996.,

- Direktiva o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informatičkom društvu, 2001/29/EC, od 22. maja 2001.,

- Direktiva o pravu preprodaje u korist autora originalnog primjerka djela, 2001/84/EC, od 27. septembra 2001.,

- Direktiva o provođenju prava intelektualnog vlasništva, 2004/48/EC, od 29. aprila 2004.,

- Direktiva o roku trajanja autorskog i određenih srodnih prava, 2006/116/EC, od 12. decembra 2006.

Šta je uređeno Zakonom?

ZASP uređuje pravo autora na njihovim djelima s područja književnosti, nauke i umjetnosti (autorsko pravo), prava izvođača, proizvođača fonograma, filmskih producenata, organizacija za radiodifuziju, izdavača i proizvođača baza podataka na njihovim izvođenjima, fonogramima, videogramima, emisijama i bazama podataka (srodna prava), individualno ostvarivanje autorskog prava i srodnih prava, zaštitu autorskog prava i srodnih prava i područje primjene.

U opštim odredbama uređuju se i neke od najbitnijih zakonskih definicija koje se primjenjuju na cijeli zakon kao što je "objavljivanje", "izdavanje", "javnost", na način kako je to uređeno u modernom komparativnom zakonodavstvu. Tako "objavljivanje" znači da je autorsko djelo ili predmet srodnog prava prvi puta postalo dostupno javnosti, uz odobrenje ovlaštene osobe. "Javan" i

"javnost" znače veći broj osoba koje nisu međusobno povezane rodbinskom vezom ili drugim osobnim vezama, a "izdavanje" znači da je dovoljan broj izrađenih primjeraka autorskog djela ili predmeta srodnog prava, s dozvolom ovlaštene osobe, ponuđen javnosti ili stavljen u promet.

Šta je autorsko djelo?

Autorsko djelo je *individualna duhovna tvorevina* iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti *bez obzira* na vrstu, način i oblik izražavanja. Pravni pojam "autorskog djela", kao centralno pitanje autorskog prava, uređen je na način koji u cjelini odražava kako autorskopravnu teoriju tako i komparativno i konvencijsko pravo, pri čemu se ne daje definicija šta je književnost, umjetnost i nauka sa vrijednosnog aspekta. Autorsko djelo je određeno kao originalna, individualna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umjetničku, naučnu ili drugu vrijednost, njegovu namjenu, sadržinu i način ispoljavanja. ZASP-om je prihvaćen koncept autorskog djela koji predstavlja spoj forme i ideje, dok sama ideja ne može biti predmet zaštite.

Zakonom su pobrojane pojedinačne tipične kategorije autorskih djela, kao što su: *pisana djela* (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i računarski programi), govorna djela (govori, predavanja, povijesti i druga djela iste prirode), dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela, koreografska i pantomimska djela, muzička djela s riječima ili bez riječi, *audiovizuelna djela* (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju), *djela likovnih umjetnosti* (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode), *djela arhitekture* (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti), djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja, fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom, kartografska djela, prezentacije naučne, obrazovne ili tehničke prirode (tehničke skice, planovi, grafikoni, formulari, ekspertize, nalazi vještaka, prezentacije u plastičnom obliku i druga djela iste prirode). To ne znači da je lista autorskih djela time iscrpljena. Osnovni koncept autorskopravne zaštite jeste da svako djelo koje je *duhovna tvorevina* ima određenu *formu* i koje je *originalno* da može uživati zaštitu kao autorsko djelo.

Sastojci djela

Kao samostalno djelo zaštićeni su *sastojci djela* kao što je osnutak djela, nezavršeno djelo, naslov djela i drugi sastojci djela, ako predstavljaju individualne duhovne tvorevine. Pod drugim sastojcima djela obuhvaćeni su svi mogući elementi autorskog djela, koji se mogu pojaviti kao stvaralački rezultat na putu do završenog autorskog djela, od prvih pokušaja, skica, crteža, bilješki i slično (što je obuhvaćeno pojmom "osnutak djela"), naravno, uz izričitu pretpostavku da se radi o samostalnoj duhovnoj tvorevini.

Prerada autorskog djela

Prijevod, prilagođavanje, muzički aranžmani, muzičke obrade i druge prerade izvornih autorskih djela koje predstavljaju individualnu duhovnu tvorevinu zaštićeni su kao samostalna autorska djela. Zaštita ovih djela nema

utjecaja na pravo autora izvornog djela. Zaštita obuhvata svaku moguću transformaciju izvornog djela, koja predstavlja samostalnu duhovnu tvorevinu, uz izričitu napomenu da se takvim transformacijama nikako ne smije zadirati u prava autora izvornog djela.

Zbirke

Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela ili druge građe (enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumenata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i slično), koje, s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svog sadržaja, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine. Generalna zabrana povrede prava uključivanjem izvornih djela u zbirku jeste da se uključivanjem izvornih djela u zbirku ne smije povrijediti pravo autorā tih djela.

Zaštićenim djelima smatraju se i *baze podataka* koje predstavljaju zbirke samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način. Međutim, računarski programi koji su upotrijebljeni za izradu ili rad elektronskih baza podataka ne uživaju zaštitu.

Šta nije autorskopravno zaštićeno?

Autorskopravnu zaštitu *ne uživaju* ideje, koncepti, postupci, radne metode, matematičke operacije, načela ili otkrića, službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (npr. zakoni, uredbе, odluke, izvještaji, zapisnici, sudske odluke i slično); politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava, dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu, te narodne književne i umjetničke tvorevine.

Međutim, prijevodi službenih tekstova iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva i prijevodi političkih govora održanih tokom sudskih rasprava, autorskopravno su zaštićeni, osim ako su objavljeni kao službeni tekstovi.

Ko je nositelj autorskog prava?

Nositelj autorskog prava je fizička osoba (*autor*) koja je stvorila originalnu intelektualnu tvorevinu koja je na neki način izražena. To je osoba čije su ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak označeni na djelu na uobičajeni način. Izvorno autorsko pravo može nastati samo kod fizičke osobe koja je stvorila djelo. Zakonska pretpostavka autorstva postoji sve dok se suprotno ne dokaže u sudskom ili drugom postupku.

U slučaju anonimnog ili pseudonimnog djela izdavač čije je ime naznačeno na djelu smatra se zastupnikom autora, dok se suprotno ne dokaže, i kao takav ovlašten je da vrši moralna i imovinska prava autora. Ako izdavač nije naznačen na djelu, na ostvarivanje autorskog prava ovlaštena je osoba koja je objavila djelo.

Koautori

Osobe koje su stvorile autorsko djelo koje čini nedjeljivu cjelinu su koautori. U tom slučaju svim koautorima pripada nedjeljivo autorsko pravo. Udio pojedinog koau-

tora određuje se srazmjerno stvarnom doprinosu koji je svaki od koautora dao u stvaranju djela, ako njihovi međusobni odnosi nisu drugačije uređeni ugovorom.

Autori spojenih djela

Kada dva ili više autora spoje svoja djela radi zajedničkog iskorištavanja, svaki od njih ima autorsko pravo na svom dijelu. Autorska prava u slučaju spojenih djela autori uređuju međusobnim ugovorom.

Kada nastaje autorsko pravo?

Autorsko pravo nastaje i pripada autoru *na osnovu samoog stvaranja autorskog djela* i nije uvjetovano ispunjenjem bilo kakvih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegovog sadržaja, kvaliteta ili svrhe. Za razliku od prava industrijskog vlasništva, kao što su patent, žig, industrijski dizajn, geografska oznaka, za čije je stjecanje potrebno ispuniti određene formalnosti u upravnom postupku koji se vodi pred nacionalnom administracijom, autorsko pravo je nezavisno od takvih formalnosti. Autorsko pravo počinje automatski čim je djelo stvoreno ili prvi put fiksirano u materijalnom obliku. Zakon je uveo mogućnost deponiranja djela i postojanje posebnog „registra“ autorskih djela i predmeta srodnih prava, koji se vodi u Institutu za intelektualno vlasništvo BiH. Deponiranje djela u ovom slučaju nema konstitutivan karakter, ono je isključivo u cilju očuvanja dokaza ili zbog drugih razloga.

Koja autorska prava ostvaruju autori?

Autor i njegovi nasljednici uživaju isključiva osobnopravna ovlaštenja (*autorska moralna prava*), isključiva imovinsko-pravna ovlaštenja (*autorska imovinska prava*) i druga prava, koja su određena zakonom.

Autorska moralna prava su sadržana u isključivom ovlaštenju autora da bude priznat i označen kao stvaralac svoga djela i da odredi da se njegovo djelo objavi pod njegovim imenom, pseudonimom, nekom drugom oznakom ili anonimno (*pravo priznanja autorstva*). Autor ima i isključivo pravo da odluči da li će, kada, na koji način i u kojoj formi njegovo djelo biti objavljeno (*pravo objavljivanja*) i isključivo pravo da se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi djela ako bi takvo mijenjanje ili upotreba vrijeđali njegovu čast i ugled (*pravo poštivanja djela*).

Autorska imovinska prava daju isključiva ovlaštenja autoru da zabrani ili dozvoli iskorištavanje svoga djela i primjeraka tog djela. To znači da druga osoba može da iskorištava autorsko djelo samo sa dozvolom autora. Imovinska prava uključuju i pravo na naknadu autoru za svaki oblik iskorištavanja autorskog djela od druge osobe. Autorska imovinska prava su:

* *pravo reproduciranja* - obuhvata isključivo pravo fiksiranja djela na materijalnom nosaču (primjerku djela) neposredno ili posredno, privremeno ili trajno, djelomično ili u cjelini, bilo kakvim sredstvima i na bilo kakav način;

* *pravo distribuiranja* - obuhvata isključivo pravo stavljanja u promet originala ili kopije djela, snimke izvođenja ili fonograma na materijalnom nosaču, prodajom ili drugim načinom prijenosa vlasništva, uključujući

uvoz radi takvog stavljanja u promet i javne prodaje ili drugog oblika prijenosa vlasništva. Pravo distribuiranja obuhvata i isključivo pravo da se umnoženi primjerci djela uvoze u određenu državu radi daljnjeg stavljanja u promet, nezavisno od toga da li su izrađeni na zakonit način ili ne;

* **pravo davanja u zakup** - obuhvata isključivo pravo davanja na korištenje originala ili primjerka djela na ograničeni period, u svrhu ostvarivanja posredne ili neposredne privredne koristi. Zakon predviđa izuzetke u pogledu arhitektonskih objekata i originala ili primjerka djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja, kao i izuzetke koji se odnose na originale ili primjerke djela radi saopštavanja javnosti, zatim na originale ili primjerke djela radi uvida na licu mjesta. Izuzetak je i u pogledu djela stvorenih u okviru radnog odnosa, ako je upotreba ograničena isključivo na vršenje radnih obaveza iz tog odnosa i na računarske programe ukoliko sâm program nije osnovni predmet davanja u zakup;

* **pravo saopštavanja javnosti** - znači isključivo pravo da se djelo učini dostupnim javnosti u nematerijalnom obliku i obuhvata sljedeća prava:

- **pravo javnog izvođenja** - obuhvata isključivo pravo saopštavanja javnosti djela iz oblasti književnosti ili nauke njegovim čitanjem ili recitiranjem uživo (*pravo javnog recitiranja*), muzičkog djela njegovim izvođenjem uživo (*pravo javnog muzičkog izvođenja*) i pravo saopštavanja javnosti dramskog, dramsko-muzičkog, koreografskog, lutkarskog ili pantomimskog djela njegovim scenskim prikazivanjem uživo (*pravo javnog scenskog prikazivanja*);

- **pravo javnog prenošenja** - obuhvata isključivo pravo da se recitacija, muzička izvedba ili scensko prikazivanje djela saopšte javnosti koja se nalazi izvan prostora u kojem se djelo uživo recitira, izvodi ili scenski prikazuje putem zvučnika, ekrana ili drugog tehničkog uređaja;

- **pravo javnog prikazivanja** - obuhvata isključivo pravo saopštavanja javnosti audiovizuelnog djela ili djela iz oblasti fotografije, likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, industrijskog oblikovanja, kartografije ili prikaza naučne ili tehničke prirode pomoću tehničkih uređaja;

- **pravo javnog saopštavanja sa fonograma i videograma** - obuhvata isključivo pravo da se recitacije, izvedbe ili scenska prikazivanja djela koja su snimljena na fonograme ili videograme saopštavaju javnosti;

- **pravo radiodifuznog i kablovskog emitiranja** - obuhvata isključivo pravo saopštavanja djela javnosti pomoću radijskih ili televizijskih programskih signala namijenjenih za javni prijem, bežičnim prijenosom koji uključuje satelit ili žičanim prijenosom koji uključuje kablovski ili mikrotalasni sistem. Emitiranje preko satelita postoji kad se pod kontrolom i odgovornošću organizacije za radiodifuziju programski signali, koji su namijenjeni za javni prijem, šalju u neprekinutom komunikacionom lancu prema satelitu i nazad na zemlju. Ako su programski signali kodirani, emitiranje preko satelita postoji pod uvjetom da su sredstva za dekodiranje signala dostupna javnosti od organizacije za radiodifuziju koja vrši emitiranje ili od ovlaštene treće osobe;

- **pravo radiodifuznog i kablovskog reemitiranja** - obuhvata isključivo pravo da se istovremeno, u neizmijenjenom obliku i cjelini, saopštava javnosti radiodifuzno emitirano djelo kada takvo saopštavanje vrši druga organizacija za radiodifuziju od one koja djelo izvorno emitira, ili kada drugi subjekt vrši saopštavanje kablovskim ili mikrotalasnim sistemom, koji obuhvata više od 100 priključaka, ili kada se djelo izvorno emitira iz druge države (*kablovsko reemitiranje*). Broj kablovskih priključaka (100) odnosi se na kablovsko reemitiranje domaćih programa, onih koji izvorno potječu iz BiH, što je prihvaćeno kao standard koji bi odgovarao broju stanova u nekoj većoj stambenoj zgradi;

- **pravo sekundarnog korištenja djela koje se radiodifuzno emitira** - obuhvata isključivo pravo da se djelo koje je radiodifuzno emitirano, odnosno radiodifuzno ili kablovski reemitirano, istovremeno saopštava javnosti putem zvučnika, ekrana ili sličnog tehničkog uređaja;

- **pravo činjenja dostupnim javnosti** - obuhvata isključivo pravo da se djelo saopšti javnosti žičanim ili bežičnim prijenosom na način koji pojedincu omogućava pristup djelu sa mjesta i u vrijeme koje sâm odabere (*Internet, video-on-demand, music-on-demand i slično*).

* **pravo prerade** - obuhvata isključivo pravo da se izvorno djelo prevede, dramski ili muzički obradi, promijeni ili na bilo koji drugi način preradi. Ovo pravo obuhvata i slučaj kada se izvorno djelo u neizmijenjenom obliku uključi ili ugradi u novo djelo u kom slučaju autor izvornog djela zadržava isključivo pravo na korištenje svog djela u prerađenom obliku, ako se zakonom ili ugovorom drugačije ne odredi;

* **pravo audiovizuelnog prilagođavanja** - obuhvata isključivo pravo da se izvorno djelo preradi ili uključi u audiovizuelno djelo. Zaključenjem ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju smatra se da je autor izvornog djela prenio na filmskog producenta pravo prerade i uključivanja izvornog djela u audiovizuelno djelo, svoja autorska imovinska prava na tom audiovizuelnom djelu, njegovom prijevodu, njegovim audiovizuelnim preradama i na fotografijama nastalim u vezi sa produkcijom audiovizuelnog djela, ako se ugovorom drugačije ne odredi. U slučaju audiovizuelnog prilagođavanja djela autor izvornog djela zadržava isključivo pravo novog audiovizuelnog prilagođavanja, ali tek nakon isteka deset godina od zaključenja ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju, isključivo pravo daljnje prerade audiovizuelnog djela u bilo koji drugi umjetnički oblik i pravo na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta za svako davanje u zakup primjerka audiovizuelnog prilagođenog djela. U slučaju davanja dozvole za audiovizuelno prilagođavanje autor se ne može odreći prava novog audiovizuelnog prilagođavanja, prava daljnje prerade audiovizuelnog djela u bilo koji drugi umjetnički oblik i prava na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta, za svako davanje u zakup primjerka audiovizuelnog prilagođenog djela.

Šta su druga prava autora?

Druga prava autora obuhvataju:

* **Pravo na naknadu za davanje na poslu** je pravo autora na odgovarajuću naknadu ako se original ili

primjerak njegovog djela daju na poslugu preko javnih biblioteka, odnosno drugih institucija kojima je to djelatnost. Davanje djela na poslugu podrazumijeva da se djelo daje na korištenje u ograničenom periodu i bez ostvarenja posredne ili neposredne privredne koristi. Izuzetak od pravila učinjen je u slučajevima upotrebe originala ili primjeraka bibliotečkog materijala u nacionalnim bibliotekama, u bibliotekama javnih obrazovnih institucija i javnim specijaliziranim bibliotekama, upotrebe arhitektonskih objekata, upotrebe originala ili primjeraka djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja, upotrebe originala ili primjeraka djela radi saopštavanja javnosti, originala ili primjeraka djela radi uvida na licu mjesta, ili za njihovo pozajmljivanje između javnih ustanova, i u okviru radnog odnosa, ako je upotreba ograničena isključivo na vršenje radnih obaveza iz tog odnosa. Davanje na poslugu originala ili primjeraka računarskih programa i baza podataka je isključivo pravo njihovog autora i ovakve radnje nemaju karakter posluge.

* **Pravo slijeđenja** je novo pravo autora originala djela likovne umjetnosti da pod određenim uvjetima i u određenom obimu participira u cijeni ostvarenoj daljnjom prodajom njegovog djela. Ovo pravo nastaje kada original djela, nakon što ga je autor prvi put prodao, bude ponovno prodat, u kom slučaju autor ima pravo da bude obaviješten o prodaji i novom vlasniku i da potražuje naknadu u obimu koja je određena zakonom, pod uvjetom da se prodavac, kupac ili posrednik profesionalno bave prometom umjetničkih djela (npr. u prodajnim salonima, galerijama, aukcionarskim kućama i sl). Pod *originalnim djelom likovne umjetnosti* smatraju se slike, crteži, kolaži, grafike, gravure, fotografije, tapiserije, kipovi, umjetnička djela izrađena u keramici, staklu ili drugom materijalu i slična djela koja je stvorio autor vlastoručno, ili se radi o reprodukcijama takvih djela koje se smatraju originalima. Kao *reprodukcije koje se smatraju originalima* smatraju se djela koja je izradio autor u ograničenom broju primjeraka ili lice koje je on ovlastio, koji su, u pravilu, numerirani i potpisani od autora. Naknada autoru originala likovnog djela na osnovu prava slijeđenja plaća se u procentu od prodajne cijene originala, bez uključenog poreza i iznosi:

- 4% od dijelā cijene ostvarene u iznosu od 1.000 KM do 100.000 KM,
- 3% od dijelā cijene ostvarene u iznosu od 100.001 KM do 400.000 KM,
- 1% od dijelā cijene ostvarene u iznosu od 400.001 KM do 700.000 KM,
- 0,5% od dijelā cijene ostvarene u iznosu od 700.001 KM do 1.000.000 KM,
- 0,25% od dijelā cijene ostvarene u iznosu iznad 1.000.000 KM.

Nezavisno od prodajne cijene originala, naknada na osnovu prava slijeđenja ne može iznositi više od 25.000 KM. Još jedna bitna karakteristika ovoga prava jeste da se autor originala djela likovne umjetnosti ne može odreći ovoga prava, niti se pravo može prenijeti pravnim poslom među živima i biti predmet prinudnog izvršenja.

* **Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu** je novo pravo autora na posebnu naknadu kada se autorsko djelo reproducira bez autorovog odobrenja ili kada se, s obzirom na njihovu prirodu, može očekivati da

će biti reproducirano fotokopiranjem ili snimanjem na nosače zvuka, slike ili teksta, za privatnu i drugu vlastitu upotrebu. U navedenim slučajevima autor ima pravo na naknadu od takve upotrebe. Naknada za fotokopiranje plaća se pri *prvoj prodaji*, ili *uvozu* novih uređaja za fotokopiranje, i od izrađenih fotokopija namijenjenih za prodaju, dok se naknada za zvučno i vizuelno snimanje plaća pri *prvoj prodaji* ili *uvozu* novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri *prvoj prodaji* ili *uvozu* novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta. Naknadu za zvučno i vizuelno snimanje i naknadu pri *prvoj prodaji* ili *uvozu* novih tehničkih uređaja plaćaju proizvođači uređaja za zvučno i vizuelno snimanje, proizvođači uređaja za fotokopiranje i proizvođači praznih nosača zvuka, slike ili teksta. U slučaju uvoza uređaja i praznih nosača zvuka ili slike naknadu plaća uvoznik. Naknadu od izrađenih fotokopija namijenjenih za prodaju plaćaju fizičke i pravne osobe koje uz naplatu obavljaju usluge fotokopiranja. Plaćanje naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu primjenjivaće se od 11. 08. 2011. godine. Iznose pojedinih naknada za reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu odrediće Vijeće ministara BiH i to posebno za različite kategorije uređaja i nosača, odnosno za svaki uređaj za zvučno snimanje, za svaki uređaj za audiovizuelno snimanje, za svaki prazan nosač zvuka ili slike, za svaki uređaj za fotokopiranje ili drugi uređaj sa sličnom tehnikom reproduciranja (faks, printer, fotoprinter i sl) i za svaku pojedinačnu fotokopiju napravljenu za prodaju fizičkim osobama.

* **Pravo pristupa i predaje djela** omogućava autoru da pristupi originalu ili primjerku svog djela koji se nalazi u posjedu druge osobe ukoliko je to neophodno za vršenje njegovog prava reproduciranja ili prerade i ako to nije suprotno opravdanim interesima posjednika. U slučaju izlaganja djela likovne umjetnosti ili fotografije u BiH autor može od posjednika zahtijevati predaju originala djela ukoliko dokaže da postoji jači interes. Posjedniku djela, u tom slučaju, daje se mogućnost da predaju originala uvjetuje davanjem garancije ili zaključenjem ugovora o osiguranju u visini tržišne vrijednosti djela, a ukoliko se djelo ošteti, autor odgovara za svu štetu, bez obzira na svoju krivicu.

Sadržajna ograničenja autorskog prava

Zakonom su uvedena određena ograničenja autorskog prava kako bi autorsko djelo mogle da koriste druge osobe, u nekim slučajevima, bez dozvole autora, ali uz obavezu plaćanja odgovarajuće naknade (*zakonska licenca*) ili bez dozvole autora i bez obaveze plaćanja naknade (*slobodna upotreba*). Ograničenja prava se uvode u korist kolektivnog, opšteg društvenog interesa, uz osnovni princip da je obim takve upotrebe autorskog prava ograničen namjerom koja se želi postići i da je u skladu sa dobrim poslovnim običajima. Predviđena ograničenja za autorsko pravo na odgovarajući se način primjenjuju i na srodna prava. Ovo je posebno važno u slučajevima kada upotreba autorskog djela istovremeno podrazumijeva i upotrebu određenog predmeta srodnih prava, čime je izbjegnuta opasnost da se srodno pravo pojavi kao prepreka realizaciji ograničenja autorskog prava.

Zakonska licenca

Za dva oblika reproduciranja autorskih djela predviđena je zakonska licenca. Prvi se odnosi na dozvolu reproduciranja djela u nastavnim materijalima (čitanke, udžbenici, radne sveske i ispitni materijali), odlomaka autorskih djela i pojedinačnih autorskih djela, fotografije, likovne umjetnosti, arhitekture, primijenjene umjetnosti, industrijskog i grafičkog dizajna i kartografije, pod uvjetom da se radi o objavljenim djelima. Drugi oblik odnosi se na dozvolu reproduciranja u periodičnoj štampi ili u pregledima takve štampe (*kliping*) pojedinačnih objavljenih članaka o aktualnim političkim, privrednim, vjerskim i drugim sličnim tekućim pitanjima, osim ako je to autor izričito zabranio. U oba slučaja moraju se poštovati moralna prava autora, mora se naznačiti ime autora i izvor iz koga je djelo preuzeto (izdavač djela, godina i mjesto izdanja, časopis, novina i drugi podaci koji upućuju na izvor odakle je djelo preuzeto).

Slobodna upotreba

Bez dozvole autora i bez obveze plaćanja naknade dozvoljena je upotreba djela u sljedećim slučajevima: za potrebe invalidnih osoba, u slučaju privremenog reproduciranja, za potrebe informiranja javnosti, za potrebe nastave, navođenje odlomaka i citata iz djela, za korištenje djela na javnim izložbama ili aukcijama autorskih djela, u cilju prerade djela, reproduciranja ili prerade baze podataka, upotrebe djela trajno smještenih na javnim mjestima, za potrebe provedbe službenih postupaka, te za provjeru uređaja.

Upotreba djela od invalidnih osoba

Za potrebe invalidnih osoba dopušteno je reproduciranje i distribuiranje djela pod uvjetom da to djelo ne postoji u traženom obliku i ako je njegova upotreba u direktnoj vezi sa invalidnošću tih osoba i ograničena na njen obim, te ako to nije urađeno sa namjerom da se ostvari posredna ili neposredna ekonomska korist. Jedina obveza kod ovoga oblika upotrebe jeste da se navedu ime autora i izvor, ako su navedeni na djelu koje se koristi.

Privremeno reproduciranje

U ovome slučaju ograničava se pravo autora na reproduciranje svoga djela, za tzv. privremeno reproduciranje prouzrokovano samim zahtjevima tehnološkog procesa prijenosa informacija Internetom i namijenjeno je, prije svega, ponuđačima Internet-usluga (*Internet Service Providers*). Pod privremenim reproduciranjem podrazumijeva se reproduciranje autorskog djela ako predstavlja prolaznu ili prateću radnju koja čini sastavni ili bitan dio tehnološkog procesa i nema nikakvog samostalnog ekonomskog značaja, a njena jedina svrha je da omogući prijenos djela u mreži između trećih osoba preko posrednika ili njegovo ovlašteno korištenje.

Upotreba djela u cilju informiranja javnosti

Pravo autora ograničava se prilikom informiranja javnosti o tekućim događajima. Za ove svrhe dopušteno je u potrebnom obimu:

- reproducirati autorska djela koja se pojavljuju kao sastavni dio tekućeg događaja o kojem se informira javnost,
 - pripremiti i reproducirati kratke izvode ili sažetke iz pojedinih objavljenih novinskih i drugih sličnih članaka u pregledima štampe,
 - reproducirati javne političke, vjerske i druge govore održane u organima državne ili lokalne vlasti, vjerskim ustanovama ili prilikom državnih ili vjerskih svečanosti,
 - slobodno koristiti dnevne informacije i vijesti koje imaju prirodu novinskog izvještaja.
- Kod ovakve upotrebe djela mora se, takođe, naznačiti izvor i ime autora, ako je to naznačeno na upotrijebljenom djelu.

Upotreba djela za potrebe nastave

Za potrebe nastave dopušteno je:

- javno izvođenje objavljenih djela u obliku neposrednog poučavanja na nastavi,
- javno izvođenje objavljenih djela na besplatnim školskim priredbama pod uvjetom da izvođači ne prime naknadu za svoje izvođenje,
- javno saopštavanje radiodifuzno emitiranih školskih emisija preko zvučnika, ekrana ili sličnih tehničkih uređaja koji se nalaze u obrazovnoj ustanovi.

Kod korištenja djela u svrhu nastave moraju se naznačiti izvor i ime autora, ako je to navedeno na upotrijebljenom djelu.

Reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu

Reproduciranje objavljenog autorskog djela je slobodno pod uvjetom da je urađeno samo u jednom primjerku i da je to učinjeno na papiru ili sličnom nosaču, upotrebom fotokopiranja ili druge fotografske tehnike sa sličnim efektom, ili na bilo kom drugom nosaču ako se to čini za privatnu upotrebu, ako primjerci *nisu namijenjeni ili pristupačni javnosti* i ako takvim reproduciranjem *ne postoji namjera* da se ostvari direktna ili indirektna imovinska korist.

Javni arhivi, javne biblioteke, muzeji i obrazovne ili naučne ustanove mogu za vlastite potrebe slobodno reproducirati djelo na bilo kojem nosaču ako to učine iz vlastitog primjerka i ako takvim reproduciranjem nemaju namjeru da ostvare posrednu ili neposrednu imovinsku korist.

Kod reproduciranja za privatnu i drugu vlastitu upotrebu zakon predviđa i izuzetke od pravila slobodne upotrebe, pa se dozvola ne odnosi na reproduciranje:

- pisanih djela u obimu cijele knjige - osim ako su primjerci te knjige rasprodati najmanje dvije godine,
- grafičkih izdanja muzičkih djela (notni materijali) - osim ručnim prepisivanjem,
- elektronskih baza podataka i računarskih programa,
- djela arhitekture, u obliku izgradnje arhitektonskog objekta,
- bilo kojeg djela ukoliko bi takvo reproduciranje bilo suprotno uobičajenom iskorištavanju djela i oštećivalo u nerazumnoj mjeri zakonite interese autora, odnosno nosioca autorskog prava.

Citati

Doslovno navođenje odlomaka i citata iz objavljenog autorskog djela ili pojedinačnih objavljenih djela fotografije, likovne umjetnosti, arhitekture, primijenjene umjetnosti i industrijskog i grafičkog dizajna dopušteno je radi naučnog istraživanja, kritike, polemike, recenzije, nastave i drugog osvrta u mjeri opravdanoj potrebom prikaza, suočenja ili upućivanja koje se želi postići u skladu sa dobrim poslovnim običajima. Kod korištenja djela moraju se naznačiti izvor i ime autora ako je navedeno na upotrijebljenom djelu.

Upotreba djela na javnim izložbama ili aukcijama autorskih djela

Za potrebe promocije javnih izložbi ili aukcija (*izrada kataloga i dr. promotivnog materijala*) organizatori takvih izložbi ili aukcija mogu slobodno da upotrijebe djela u obimu potrebnom za postizanje takve svrhe i pod uvjetom da to ne čine sa namjerom da postignu direktnu imovinsku korist. Kod ovakve upotrebe djela moraju se poštovati moralna prava autora i naznačiti izvor i ime autora, ako je to navedeno na upotrijebljenom djelu.

Slobodna prerada djela

Slobodna prerada objavljenog autorskog djela dopuštena je ako se radi o:

- parodiji ili karikaturi, ako to ne stvara ili ne može stvarati zabune u pogledu izvora djela,
- privatnoj ili drugoj vlastitoj preradi koja nije namijenjena i nije pristupačna javnosti,
- preradi u vezi sa dopuštenim korištenjem djela koja je prouzrokovana samom prirodom ili načinom tog korištenja.

Upotreba baze podataka

Ovlašteni korisnik objavljenih baza podataka ili njegov primjerak može slobodno reproducirati ili preraditi tu bazu podataka ako je to potrebno radi pristupa njenom sadržaju i redovnog korištenja tog sadržaja. Ako je korisnik ovlašten samo za dio baze podataka, dopušteni su mu reproduciranje i prerada samo tog dijela. Dozvola upotrebe baze podataka samo za predviđeni slučaj predstavlja izuzetak od zabrane određenih radnji u korist ovlaštenog korisnika baze podataka.

Upotreba djela trajno smještenih na javnim mjestima

Djela koja su trajno smještena na trgovima, parkovima, ulicama ili drugim mjestima pristupačnim javnosti slobodna su za upotrebu. Ta djela svako može da fotografira, snima, prikazuje u TV emisijama i slično, s tim da se zabranjuje njihova reprodukcija u trodimenzionalnom obliku, upotreba za istu namjeru kao izvorno djelo, ili upotreba za postizanje imovinske koristi.

Službeni postupci

Dopuštena je slobodna upotreba autorskog djela ako je to neophodno u pojedinačnom konkretnom slučaju radi provođenja zadataka javne sigurnosti ili bilo kog službenog postupka.

Upotreba djela za provjeru uređaja

Pogoni ili trgovine koje proizvode ili prodaju fonograme i videograme, uređaje za reproduciranje ili javno

saopštavanje fonograma i videograma ili uređaje za prijem zvuka i slike, kao i servisne radnje koje vrše popravak takvih uređaja mogu slobodno reproducirati i javno saopštavati autorska djela u obimu koji je potreban da se provjeri ispravno funkcioniranje tih predmeta pri proizvodnji ili direktnoj prodaji kupcima ili za njihov popravak. Ovako urađeni snimci autorskih djela moraju se izbrisati. Ovim je omogućeno da se u proizvodnji ili pri prodaji uređaja (radija, TV aparata, hi-fi komponenti i sl) i nosača sa snimcima muzičkih ili filmskih djela (CD, DVD, videokasete i sl) može provjeriti da li oni ispravno funkcioniraju, odnosno da li sadrže to što krajnji kupac želi da kupi. To se odnosi i na mogućnost probnog slušanja muzičkih CD-a ili DVD-a u prodavnicama sa individualnim kabinama ili slušalicama namijenjenim kupcima.

Vremensko ograničenje autorskog prava

Autorsko imovinsko pravo na djelu koje je zaštićeno autorskim pravom vremenski je ograničeno. Taj period omogućava autoru i njegovim nasljednicima da pribave ekonomsku korist od eksploatacije djela u razumnom periodu.

Autorsko pravo traje za života autora i 70 godina nakon smrti autora.

Na *koautorskom djelu* rok od 70 godina se računa od smrti autora koji je posljednji umro.

Autorsko pravo na *anonimno djelo* i djelo objavljeno pod *pseudonimom* traje 70 godina od dana zakonitog objavljivanja djela.

Autorsko pravo na *kolektivnim djelima* traje 70 godina od dana zakonitog objavljivanja djela.

Za *djela u nastavcima* rok trajanja zaštite računa se za svaki od tih dijelova posebno.

Pravo pokajanja traje samo za života autora.

Istekom rokova trajanja autorskog imovinskog prava prestaje autorskopravna zaštita djela.

Autorsko pravo u pravnom prometu

Autorsko pravo je samostalno i nezavisno od prava vlasništva ili drugih stvarnih prava na stvari na kojoj je ili u kojoj je autorsko djelo fiksirano. Ono sadrži dvije komponente, osobnu (*autorska moralna prava*) i imovinsku (*autorska imovinska prava*). Kod prava u prometu ove dvije komponente se odvojeno posmatraju i na njih se primjenju različita pravila. Tako autor ne može prenijeti na drugo lice autorska moralna prava dok se imovinska prava autora mogu prenositi pravnim poslovima među živima i poslije smrti. Kada je riječ o nasljeđivanju imovinsko-pravnih ovlaštenja iz autorskog prava, ova prava, osim prava pokajanja, u cijelosti prelaze na nasljednike. Oni ih mogu koristiti, ustupati pravnim poslovima, ubirati naknadu, odnosno raspolagati u skladu sa zakonom.

Kod pravnog statusa autorskih djela stvorenih za vrijeme trajanja bračnog odnosa u zajedničku imovinu bračnih drugova ulaze samo imovinske koristi koje bračni drug - autor ostvari iz autorskog prava nastalog za vrijeme trajanja bračnog odnosa.

Autorsko pravo, kao cjelina, ne može biti predmet prinudnog izvršenja. Predmet prinudnog izvršenja mogu biti samo imovinske koristi koje potječu iz upotrebe autorskog djela.

Legitimacija

Zakonom je posebno uređeno pitanje legitimacije i ono daje pravnu osnovu svim zakonitim korisnicima autorskih djela i predmeta srodnih prava (tzv. nosiocima prava) da u obimu prava koja su stekli zakonom ili pravnim poslom dobiju poziciju autora i uživaju sve njegove prerogative, uključujući i sudsku zaštitu. Aktivnu legitimaciju za osvarivanje zaštite prava svojih članova u sudskim i drugim službenim postupcima imaju i kolektivne organizacije, sindikalne organizacije i profesionalna udruženja osnovana radi zaštite autorskih i srodnih prava. Ove osobe su ovlaštene da zahtijevaju da se donesu mjere, pokrenu postupci i upotrijebe pravna sredstva u slučajevima povrede prava njihovih članova.

Zaštita originala autorskog djela

Zaštita originala autorskog djela predstavlja specijalni slučaj odstupanja od apsolutnosti prava vlasništva. Ovo odstupanje je minimalno i odnosi se na dužnost vlasnika originala djela koji bi, s obzirom na okolnosti, mogao pretpostaviti da autor ima opravdani interes da sačuva taj original od uništenja da prije uništenja takvog originala obavijesti autora o toj namjeri i ponudi mu otkup prema cijeni vrijednosti materijala. Ako predaja originala nije moguća, vlasnik je dužan omogućiti autoru da se izradi primjerak djela na odgovarajući način.

U slučaju *vlasništva nad arhitektonskim objektom*, vlasnik objekta je dužan samo da obavijesti autora o namjeri da uništi objekat i da dopusti autoru, na njegov zahtjev, pristup objektu koji omogućava da se fotografira taj objekat. U ovome slučaju autor ima pravo da traži i predaju primjerka nacrtu arhitektonskog djela, na njegov trošak.

Međutim, kod *prerade izrađenog arhitektonskog objekta* usvojeno je novo rješenje. Raniji zakon je u ovome slučaju obvezivao vlasnika da prvo ponudi autoru preradu djela arhitekture, pod uvjetom da je autor živ i dostupan. Tek kada bi autor neosnovano odbio saradnju, vlasnik je mogao slobodno preraditi djelo. Ovakvo rješenje u praksi se pokazalo kao teško ostvarljivo, a ponekad čak i kao suviše veliko opterećenje za vlasnika takvog objekta, pa su često nastajali problemi u provedbi.

Prema sadašnjem rješenju, autor izgrađenog djela arhitekture ne može se protiviti kasnijim izmjenama na tom objektu ako je od završetka izgradnje, odnosno izdavanja upravne dozvole za upotrebu objekta proteklo više od *pet godina*. Ako je na objektu označeno njegovo ime, autor ima pravo da traži da vlasnik objekta stavi odgovarajuću napomenu o izmjenama arhitektonskog djela i vremenu kada je to učinjeno. U slučaju kada je arhitektonsko djelo potrebno obnoviti, izmijeniti ili na drugi način preraditi zbog nedostataka ugrađenih materijala ili ozbiljnih oštećenja objekta nastalih usljed bilo kojih razloga, vlasnik objekta može ga slobodno preraditi bez dozvole autora.

Autorsko ugovorno pravo

Zakonom su uređene opšte odredbe o obimu prijenosa prava i definicije isključivog i neisključivog prijenosa, koje su u skladu sa autorskopravnom teorijom. Da bi se postigla veća pravna sigurnost u autorskopravnim poslovima, zakonom su određene pretpostavke u pogledu obima prava u korist autora, što je u skladu sa uobičajenom situacijom u praksi gdje se autor pojavljuje, u pravilu, kao slabija strana u pravnom poslu sa korisnikom njegovog djela, naročito kada se radi o pravnoj osobi kao što su velike izdavačke kuće i sl.

Pretpostavke u pogledu obima prijenosa prava

U slučaju prijenosa prava zakonska je pretpostavka da je dogovoren neisključivi prijenos, da prijenos važi samo za područje BiH i da važi samo za vrijeme koje je uobičajeno za prijenos prava iskorištavanja autorskih djela određene vrste, pod uvjetom da zakonom ili ugovorom nije drugačije uređeno. Isto tako, ako ugovorom nisu utvrđeni vrsta i obim pojedinačnih autorskih imovinskih prava koja se prenose na nosioca, smatra se da su prenesena samo ona prava i samo u onom obimu koji je potreban za postizanje cilja ugovora.

Pravilo odvojenosti prijenosa

Jedno od osnovnih pravila autorskog ugovornog prava, koje proizilazi iz generalne odredbe jeste da autor može ugovorom ili drugim pravnim poslom prenijeti na drugu osobu pojedinačna imovinska ovlaštenja (*autorska imovinska prava*) i druga prava autora, ako zakon to pitanje drugačije ne uređuje. Ako ta pojedinačna prava nisu izričito nabrojana, ona nisu prenesena, osim ako iz prirode posla očigledno proizilazi da su ugovorne strane imale u vidu još neko pravo koje nisu spomenule. Odvojenost prijenosa predviđena je čak i u okviru nekih od pojedinačnih prava (*prava reproduciranja, prava distribuiranja i prava davanja u zakup fonograma i videograma*), koja su, zbog novih mogućnosti eksploatacije, postala toliko komercijalno važna da njihov ugovorni prijenos treba da bude sasvim jasno i transparentno određen u ugovorima. Tako se pri prijenosu *prava reproduciranja* djela ne prenosi i pravo njegovog pohranjivanja u elektronskom obliku i pravo njegovog zvučnog ili vizuelnog snimanja ako zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno. *Pri prijenosu prava distribuiranja primjeraka* djela ne prenosi se i pravo njihovog uvoza ako zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno, odnosno pri prijenosu *prava davanja u zakup fonograma ili videograma* na kojima je snimljeno autorsko djelo autor zadržava pravo na primjerenu naknadu za svako davanje u zakup i ne može se odreći ovoga prava.

Pretpostavke o zajedničkom prijenosu

Dva su izuzetka u odnosu na opšte pravilo. Prvi, da se pri prijenosu prava reproduciranja djela smatra da je ugovoren i prijenos prava distribuiranja primjeraka tog djela, izuzev njihovog uvoza, ako zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno i, drugi, da se pri prijenosu prava radiodifuznog emitiranja djela smatra da je na organizaciju za radiodifuziju preneseno i pravo:

- izrade snimaka djela ako su ti snimci urađeni vlastitim sredstvima i za potrebe vlastite emisije, ako se

radi samo o jednokratnom emitiranju i ako se ti snimci najkasnije u roku od mjesec dana od dana emitiranja unište (*efemerni snimci*),

- predaje i pohranjivanja efemernih snimaka vlastitom ili javnom arhivu ako ti snimci imaju izuzetnu dokumentarnu vrijednost. O takvoj predaji i pohranjivanju snimaka organizacija za radiodifuziju dužna je obavijestiti autora bez odgađanja.

Pretpostavke o zajedničkom prijenosu zasnivaju se na činjenici da su navedena prava (reproduciranje, radiodifuzno emitiranje) prema svojoj pravnoj prirodi u tijesnoj vezi sa drugim pravima tako da u normalnim situacijama treba da funkcioniraju zajedno.

Daljnje prenošenje prava je institut koji predstavlja zabranu osobi na koju je preneseno autorsko imovinsko pravo ili drugo pravo autora da ne može to pravo prenijeti dalje na treće osobe bez dozvole autora osim ako ugovorom nije drugačije određeno. Dozvola za prijenos nije potrebna ako je daljnji prijenos prava posljedica statusnih promjena kod nosioca prava, njegovog stečaja ili redovne likvidacije.

Ništavost pojedinih odredaba o prijenosu

Zakonom je predviđena apsolutna zabrana pojedinih odredaba o prijenosu čiji je cilj da autor prenese na drugu osobu: autorsko pravo kao cjelinu, moralna autorska prava, autorska imovinska prava na svim svojim budućim djelima, autorska imovinska prava za još nepoznate načine iskorištavanja svog djela. Sve ovakve odredbe u ugovoru su ništave.

Forma ugovora

Zakon određuje princip pisane forme ugovora za sve pravne poslove kojima se prenose autorska imovinska prava ili druga prava autora ili kojima se daju dozvole za iskorištavanje autorskih djela. Izuzetak od pravila je kod izdavačkih ugovora o izdavanju članaka, crteža i drugih autorskih djela u dnevnoj i periodičnoj štampi, koji je valjan i ako nije sačinjen u pisanom obliku. Inzistiranje na pisanoj formi je prvenstveno u cilju motiviranosti ugovornih strana da jasnije formuliraju sve bitne elemente jednog pravnog posla, što je, svakako, u interesu njihove veće pravne sigurnosti. Iako se radi o važnom principu, sankcija za njegovo nepoštivanje nije apsolutna ništavost ili mogućnost raskidanja pravnog posla. Takav pravni posao bit će valjan ako su ugovorne strane u cjelini ili u pretežnom dijelu ispunile obveze koje iz njega proizilaze. U tom slučaju sve sporne i nejasne odredbe pravnog posla u pogledu vrste i obima prenesenih prava tumače se u korist autora.

Autorska naknada

Prijenos autorskih imovinskih prava ili drugih prava autora uvijek se vrši uz naknadu, osim ako se dokaže suprotno. Zakon izričito određuje princip teretnosti (*naknade*) pri prijenosu autorskih imovinskih prava i postavlja osnovna pravila u pogledu određivanja naknade, kada ona nije u ugovoru izričito određena. U slučaju kada naknada nije bila određena, ona se određuje prema uobičajenim visinama naknada za pojedinu vrstu djela, prema obimu i trajanju iskorištavanja djela i prema drugim okolnostima slučaja. Zakon uređuje i situaci-

ju kada se iskorištavanjem autorskog djela ostvari prihod koji je očito nesrazmjern sa ugovorenom ili određenom naknadom, u kom slučaju autor ima pravo tražiti izmjenu ugovora radi određivanja njegovog pravičnijeg udjela u tom prihodu ili ponovno određivanje visine naknade i ne može se odreći od ovoga prava.

Evidencija prihoda i dobiti

Zakon sadrži odredbu u korist autora, koja obvezuje korisnika djela da vodi odgovarajuće knjige ili drugu pouzdanu evidenciju prihoda od komercijalnog iskorištavanja autorskog djela iz koje se može pouzdano ustanoviti visina naknade koja pripada autoru. Korisnik djela je obavezan da redovno i u potrebnom obimu izvještava autora o visini ostvarenog prihoda ili dobiti, kao i da omogući autoru, na njegov zahtjev, da najmanje jednom godišnje ima uvid u knjige ili evidenciju prihoda.

Raskid ugovora zbog neizvršavanja

Zakon predviđa jedan specifičan autorskopравни način raskida ugovornog odnosa koji daje mogućnost autoru da ga raskine jednostranom izjavom volje. Da bi se autor mogao koristiti ovim pravom moraju da se steknu određeni uvjeti, a to su da druga strana to pravo vrši u nedovoljnom obimu ili ga uopšte ne vrši, pa su zbog toga ozbiljno ugroženi opravdani interesi autora. Ako nisu ispunjeni zakonski uvjeti, izjava autora o raskidu nema nikakav pravni učinak. Autor ne može jednostrano raskinuti ugovor ako su uzroci za neizvršenje ili nedovoljno vršenje prava pretežno na njegovoj strani. Raskid ugovora, iz navedenih razloga, nije moguć prije nego što isteknu dvije godine od prijenosa tog prava, a ako se isključivo pravo odnosi na novinske članke, taj rok iznosi šest mjeseci.

Pravo pokajanja

Jedno od prava autora je i mogućnost da jednostranom izjavom volje raskine ugovor kojim je prenio autorska imovinska prava i da uskrati daljnje iskorištavanje svog djela ako za to ima "*ozbiljne moralne razloge*" i ako prethodno nadoknadi običnu štetu nosiocu tih prava. Samo su "*ozbiljni moralni razlozi*" ona pravna činjenica koja omogućava jedan specifičan način raskida ugovora i kao takav ima pravni učinak od dana kad autor položi osiguranje za naknadu štete. Ako autor kasnije odluči da se djelo u pogledu kojeg je ostvario pravo pokajanja može ponovo koristiti, dužan je da pravo iskorištavanja najprije i pod prijašnjim uvjetima ponudi onome sa kojim je prethodno raskinuo ugovor. Pravo pokajanja ne može se odnositi na pravne poslove u vezi sa korištenjem računarskih programa, audiovizuelnih djela i baza podataka.

Izdavački ugovor

Izdavačkim ugovorom autor se obvezuje da prenese na izdavača *pravo reproduciranja* svog djela štampanjem ili drugim sličnim postupkom i *pravo distribuiranja primjeraka djela (pravo izdavanja)*, a izdavač se obavezuje da djelo na ugovoreni način reproducira i distribuira (izda) i autoru za to plati ugovorenu naknadu. Izdavački ugovor za pojedinačno određeno djelo može da sadrži i saglas-

nost o klupskom izdanju, džepnom izdanju, periodičnom izdavanju u nastavcima, prijenosu prava prevođenja na pojedinačno određeni jezik, te pravo izdavanja prevedenog djela, kao i druga imovinska prava.

Sadržaj ugovora

Izdavački ugovor mora urediti naročito vrstu prijenosa prava, obim i trajanje prijenosa prava, teritoriju važenja prava, rok za izdavanje djela i autorski honorar. Ako se ugovorom drugačije ne odredi, izdavač ima pravo samo na jedno izdanje djela, odnosno samo na jednokratno umnožavanje ugovorenog broja primjeraka djela. Ako je ugovorom određena mogućnost višekratnog djelomičnog umnožavanja primjeraka do postizanja ukupne ugovorene visine tiraža (doštampavanje), izdavač je dužan bez odgađanja obavijestiti autora o svakom djelomičnom umnožavanju i saopštiti mu sve podatke potrebne za njegovo efikasno kontroliranje poštivanja izdavačkog ugovora. Kad je naknada ugovorena u procentu od maloprodajne cijene prodatih primjeraka djela, izdavački ugovor mora da sadrži i odredbu o njihovom najmanjem broju pri prvom izdanju. Takva odredba nije potrebna ako ugovor određuje minimalnu naknadu koju je izdavač dužan platiti autoru nezavisno od broja prodatih primjeraka. U slučaju ugovaranja naknade u paušalnom iznosu, izdavački ugovor mora da sadrži odredbu o ukupnoj visini tiraža. Ako tiraž nije određen i ako iz okolnosti slučaja ili dobrih poslovnih običaja ne proizilazi drugačije, izdavač može izdati najviše 500 primjeraka djela. Kada rok za izdavanje djela nije drugačije ugovoren, on iznosi godinu dana od kada je autor predao izdavaču primjerak djela u odgovarajućem obliku.

Forma

I u slučaju izdavačkog ugovora vrijedi pravilo o pisanoj formi. Izuzetak je učinjen kod izdavanja članka, crteža i drugih autorskih djela u dnevnoj i periodičnoj štampi.

Pretpostavka isključivosti

Zakonom se ograničava autor da za vrijeme važenja izdavačkog ugovora ne može prenijeti na drugu osobu pravo izdavanja istog djela na istoj teritoriji i na istom jeziku, osim ako je izdavačkim ugovorom drugačije određeno.

Izdavačko pravo prvenstva

Izdavač koji je stekao pravo na izdavanje djela u štampanom obliku ima pravo prvenstva u odnosu na druge izdavače koji ponude iste uvjete, u pogledu izdavanja tog djela u elektronskom ili bilo kojem drugom obliku.

Poboljšanja i izmjene djela

Izdavač je obavezan u slučaju novih izdanja djela da omogući autoru da unese poboljšanja ili druge izmjene autorskog djela pod pretpostavkom da to ne mijenja karakter autorskog djela i ne uzrokuje nesrazmjerne troškove izdavaču, ako izdavačkim ugovorom nije drugačije određeno.

Propast originala djela ili izdanja zbog više sile

Ako je rukopis ili drugi original djela nakon njegove predaje izdavaču uništen krivicom izdavača ili zbog više sile, autor ima pravo na naknadu koja bi mu pripala da je izdato autorsko djelo. Ako je pripremljeno izdanje djela zbog više sile u potpunosti uništeno prije njegovog stavljanja u promet, izdavač ima pravo pripremiti novo izdanje, a autoru pripada naknada samo za propalo izdanje.

Prestanak izdavačkog ugovora

Izdavački ugovor prestaje smrću autora prije završetka autorskog djela, iscrpljenjem tiraža svih ugovorenih izdanja i istekom roka važenja ugovora. Autor može raskinuti izdavački ugovor i tražiti naknadu štete i ima pravo da zadrži primljenu naknadu, odnosno traži isplatu dogovorene naknade, ako izdavač ne izda djelo u ugovorenom roku. Ako rok za izdavanje djela nije utvrđen ugovorom, izdavač je dužan izdati djelo u primjerenom roku, a najkasnije u roku od jedne godine od dana predaje djela izdavaču.

Uništenje primjeraka djela

Izdavač koji namjerava neprodane primjerke djela prodati kao papir za preradu ili ih na drugi način uništiti dužan je da otkup tih primjeraka ponudi prvo autoru po cijeni koju bi ostvario za takvu prodaju. Ako autor ne prihvati ponudu izdavača ili je prihvati samo za određeni broj primjeraka, preostale primjerke djela izdavač može slobodno prodati kao papir za preradu ili ih uništiti.

Ugovor o izvođenju

Ovim ugovorom autor prenosi korisniku pravo javnog recitiranja, javnog izvođenja ili javnog scenskog prikazivanja svog djela, a korisnik se obavezuje da će djelo na ugovoreni način koristiti i za to platiti autoru naknadu.

Obaveze korisnika

Korisnik je dužan omogućiti autoru pristup izvođenju djela, ostvariti tehničke uvjete za izvođenje koji osiguravaju poštivanje autorskih moralnih prava, te autoru ili njegovom zastupniku dostaviti program, druge publikacije i javne kritike izvođenja, ako se ugovorom drugačije ne odredi.

Raskid ugovora

Autor može raskinuti ugovor o izvođenju i tražiti naknadu štete, a može i zadržati naknadu ili tražiti isplatu ugovorene naknade, ako korisnik ne izvede djelo u ugovorenom roku.

Ugovor o stvaranju djela po narudžbi

Djelo po narudžbi uređeno je na drugačiji način u odnosu na prethodni zakon. Ugovorom o stvaranju djela po narudžbi autor se obavezuje da stvori određeno autorsko djelo i primjerak tog djela preda naručiocu, a naručilac se obavezuje da plati autoru ugovorenu naknadu.

Naručilac ima pravo da kontrolira posao i daje autoru upute i zahtjeve u vezi sa izgledom i sadržajem djela ako time ne zadire u nerazumnoj mjeri u autorovu slobodu naučnog ili umjetničkog stvaralaštva. Autorsko pravo na djelu po narudžbi, osim prava distribuiranja, zadržava autor, ako se zakonom ili ugovorom drugačije ne odredi.

Kolektivnim autorskim djelom smatra se djelo stvoreno na podsticaj i u organizaciji fizičke ili pravne osobe (naručilac) u čijem stvaranju je učestvovalo više osoba, te koje se objavljuje i koristi pod imenom naručioca (kao što su enciklopedije, leksikoni, zbornici, almanasi i slično).

Smatra se da su sva autorska imovinska prava i druga prava autora na kolektivnom djelu isključivo i neograničeno prenesena na naručioca, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno.

Autorsko djelo stvoreno u radnom odnosu

Pretpostavka prijenosa prava na poslodavca

Kada autorsko djelo stvori zaposlenik u izvršavanju svojih radnih obaveza ili prema uputstvima poslodavca, zakonska je pretpostavka da su sva autorska imovinska prava isključivo prenesena na poslodavca za period od pet godina od dana završetka takvog djela, ako ugovorom ili drugim aktom nije drugačije određeno. Nakon isteka roka od pet godina prava poslodavca prestaju tako što se vraćaju autoru, osim ako je poslodavac prije isteka tog roka zatražio njihov ponovni isključivi prijenos, bez ograničenja. U tom slučaju autoru pripada pravo na odgovarajuću naknadu za daljnje iskorištavanje njegovog djela.

Posebne odredbe o prijenosu prava

Nezavisno od osnovnog principa o prijenosu svih autorskih imovinskih prava na poslodavca, autor zadržava isključivo pravo korištenja djela stvorenog u radnom odnosu u okviru svojih sabranih djela.

Računarski programi

Računarski programi zaštićeni su kao pisana autorska djela ako predstavljaju vlastitu intelektualnu tvorevinu njihovog autora. Računarski program, u smislu zakona, jeste program u bilo kojoj formi, uključujući pripremne materijale za njegovu izradu. Ideje i principi na kojima se zasniva bilo koji element računarskog programa, uključujući elemente koji su osnova za njegov interfejs, nisu zaštićeni.

Računarski program stvoren u radnom odnosu ili po narudžbi

Na računarskom programu koji je stvorio zaposlenik u izvršavanju svojih obaveza ili prema uputama poslodavca, ili ako ga je stvorio autor na osnovu ugovora o narudžbi, sva autorska imovinska prava isključivo i u cjelini pripadaju poslodavcu ili naručiocu, ako ugovorom nije drugačije utvrđeno.

Prava autora računarskog programa

Autor računarskog programa ima isključiva prava koja obuhvataju:

- reproduciranje sastavnih dijelova ili cijelog računarskog programa bilo kojim sredstvima i na bilo koji način, nezavisno od toga da li se radi o privremenom ili trajnom reproduciranju; ukoliko učitavanje, prikazivanje, stavljanje u rad, prenošenje ili pohranjivanje programa zahtijeva njegovo reproduciranje, za koje radnje se traži dozvola autora računarskog programa;

- prevođenje, prilagođavanje, obradu ili bilo koju drugu preradu računarskog programa i reproduciranje rezultata tih prerada s tim da ostaju netaknuta prava osobe koja je preradila program;

- distribuiranje originala ili primjeraka računarskog programa u bilo kojem obliku, uključujući njihovo davanje u zakup.

Autor računarskog programa može da prenese svoja prava na treće osobe, na osnovu ugovora.

Sadržajna ograničenja autorskih prava

Zakon uređuje koje radnje može da izvrši zakoniti korisnik računarskog programa bez dozvole autora. Tako može da izvrši reproduciranje sastavnih dijelova ili cijelog računarskog programa bilo kojim sredstvima i na bilo koji način, prevođenje, prilagođavanje, obradu ili bilo koju drugu preradu računarskog programa i reproduciranje rezultata tih prerada, uključujući otklanjanje grešaka, ako je to potrebno radi korištenja računarskog programa u skladu sa njegovom namjenom. *Ovlašteni korisnik* računarskog programa može bez dozvole autora da reproducira najviše jednu sigurnosnu kopiju programa, ako je to potrebno radi njegove upotrebe, da posmatra, proučava ili testira funkcioniranje programa s ciljem otkrivanja ideja i principa koji čine osnovu bilo kojeg elementa tog programa, ako to čini prilikom njegovog učitavanja, prikazivanja, rada, prenošenja ili pohranjivanja na koje je ovlašten. Ograničenje autorskih prava odnosi se i na zabranu davanja na posluđu računarskog programa, osim ako je ugovorom sa njihovim autorom drugačije uređeno.

Dekompiliranje

Dekompiliranje računarskog programa je dozvoljeno ako je reproduciranje računarskog koda i prevođenje njegovog oblika nužno za dobijanje informacija potrebnih za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa sa drugim programima i pod uvjetima:

- ako te radnje preduzima osoba koja ima odobrenje za korištenje, ili druga osoba koja ima pravo koristiti primjerak programa, ili osoba koja je u njegovo ime ovlaštena da to učini,

- ako informacije potrebne za postizanje interoperabilnosti prethodno nisu bile neposredno dostupne osobama koje imaju odobrenje za korištenje i

- ako su te radnje ograničene samo na one dijelove izvornog programa koji su potrebni za postizanje interoperabilnosti.

U slučaju dekompileiranja računarskog programa dobijene informacije ne smiju se koristiti za ciljeve različite od postizanja interoperabilnosti nezavisno stvorenog računarskog programa, prenositi drugim osobama osim kad je to potrebno za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa i koristiti za razvoj, proizvodnju ili marketing drugog programa bitno sličnog u svom izražaju, ili za bilo koju drugu radnju kojom se nanosi povreda autorskog prava.

Posebne mjere zaštite

Zakon uvodi posebnu dodatnu zaštitu računarskog programa, koja uzima u obzir današnju realnu situaciju na tržištu gdje se pojavljuje veliki broj tzv. piratskih kopija programa. Nosiocima prava računarskog programa tako nije dovoljno da mogu spriječavati samo njihovo nezakonito reproduciranje nego moraju imati i mogućnost da spriječe distribuciju takvih nezakonitih primjeraka, pa i njihovo posjedovanje u komercijalne svrhe. Povredom prava na računarskom programu smatra se bilo koja distribucija primjerka računarskog programa za koji se zna ili za koji se osnovano sumnja da povređuje autorsko pravo, kao i posjedovanje primjerka računarskog programa u komercijalne svrhe za koji se zna ili za koji se osnovano sumnja da povređuje autorsko pravo.

Audiovizuelna djela

Kinematografski, televizijski, dokumentarni, crtani, reklamni i kratki muzički videofilmovi, te druga audiovizuelna djela izražena slikama koje u slijedu daju dojam pokreta, sa zvukom ili bez zvuka, nezavisno od vrste nosača na kojem su fiksirana, predstavljaju audiovizuelna djela.

Pravo audiovizuelnog prilagođavanja je isključivo pravo da se izvorno djelo preradi ili uključi u audiovizuelno djelo. Zaključenjem ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju smatra se da je autor izvornog djela prenio na filmskog producenta pravo prerade i uključivanja izvornog djela u audiovizuelno djelo, svoja autorska imovinska prava na tom audiovizuelnom djelu, njegovom prijevodu, njegovim audiovizuelnim preradama i na fotografijama nastalim u vezi sa produkcijom audiovizuelnog djela, ako se ugovorom drugačije ne odredi. Pretpostavke prijenosa kod audiovizuelnog djela određene su u korist filmskog producenta, što odražava i normalnu situaciju na tom području u svakodnevnoj praksi. Obim finansijskih i organizacijskih ulaganja u filmskoj proizvodnji je takav da opravdava i traži da se omogući veća pravna sigurnost onoga koji preduzima te poslovne rizike. Autor izvornog djela, u ovome slučaju, zadržava isključivo pravo novog audiovizuelnog prilagođavanja, ali tek nakon isteka deset godina od sklapanja ugovora, isključivo pravo daljnje prerade audiovizuelnog djela u bilo koji drugi umjetnički oblik i pravo na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta za svako davanje u zakup primjerka audiovizuelnog prilagođenog djela i ne može se odreći ovih prava.

Koautori audiovizuelnog djela su autor prilagođavanja, glavni režiser, autor scenarija, autor dijaloga, glavni snimatelj (direktor fotografije), kompozitor filmske muzike, stvorene posebno za korištenje u tom djelu. Koautorom audiovizuelnog djela smatra se i glavni crtač i glavni animator ako je crtež ili animacija bitan element tog djela.

Autori doprinosa audiovizuelnom djelu

Kompozitor muzike, glavni crtač i glavni animator, koji se ne smatraju koautorima audiovizuelnog djela, kao i scenograf, kostimograf, slikar maski i montažer imaju

prava na svojim individualnim doprinosima audiovizuelnom djelu.

Ugovor o filmskoj produkciji

Sadržaj i bitni elementi u pogledu prijenosa prava koautora audiovizuelnog djela na filmskog producenta uređuju se ugovorom o filmskoj produkciji, koji mora biti u pisanoj formi. Zaključenjem ugovora smatra se da su koautori isključivo i neograničeno prenijeli na filmskog producenta sva svoja autorska imovinska prava na audiovizuelnom djelu, njegovom prijevodu, njegovim audiovizuelnim preradama i fotografijama nastalim u vezi sa produkcijom audiovizuelnog djela, ako ugovorom nije drugačije određeno. Koautori u ovome slučaju zadržavaju isključivo pravo daljnje prerade audiovizuelnog djela u drugi umjetnički oblik i pravo na pravičnu naknadu od filmskog producenta za svako davanje u zakup primjerka audiovizuelnog djela, a autori doprinosa pravo da svoje doprinose audiovizuelnom djelu odvojeno iskorištavaju, ako se time ne zadire u prava filmskog producenta. Kod prijenosa prava ugovorom filmski producent je obavezan da najmanje jednom godišnje dostavlja koautorima izvještaj o visini ostvarenih prihoda za svaki oblik dopuštenog korištenja audiovizuelnih djela.

Dovršeno djelo

Audiovizuelno djelo je dovršeno kada je, u skladu sa ugovorom između glavnog režisera i filmskog producenta, izrađen prvi standardni primjerak djela. Zabranjeno je uništenje matrice prvog standardnog primjerka audiovizuelnog djela. Ako neki od koautora ili autora doprinosa odbije da nastavi saradivati na stvaranju audiovizuelnog djela, ili ako zbog više sile nije u mogućnosti da nastavi tu saradnju, ne može se protiviti da se doprinos koji je već dao koristi za dovršenje tog djela. Takav autor ima odgovarajuća autorska prava na već učinjenom doprinosu audiovizuelnom djelu.

Raskid ugovora

Filmski producent je dužan da dovrši audiovizuelno djelo u roku od pet godina od dana sklapanja ugovora o produkciji, odnosno da dovršeno audiovizuelno djelo počne da iskorištava u roku od dvije godine od dana njegovog dovršenja. U slučaju da filmski producent ne ispuni svoje obveze koautori mogu tražiti raskid ugovora, ako nije ugovoren neki drugi rok.

Srodna prava

Srodna prava su prava izvođača, prava proizvođača fonograma, prava filmskih producenata, prava organizacija za radiodifuziju, prava izvođača i prava proizvođača baza podataka.

Izvođači

Glumci, pjevači, muzičari, plesači i druga lica koja glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitiranjem ili interpretiranjem na drugi način izvode autorska ili folklorna djela, režiseri pozorišnih predstava, dirigenti orkestra, vođe pjevačkih zborova, te varijetetski i cirkuski umjetnici smatraju se izvođačima.

Moralna prava izvođača

Ova prava izvođača ograničena su na pravo priznanja (naznaku imena izvođača), odnosno pravo da odluči da li će njegovo ime ili druga oznaka identiteta biti naznačeni pri korištenju njegove izvedbe. Izvođač ima pravo da se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi njihove izvedbe ako bi se time vrijeđali njegova čast i ugled.

Imovinska prava izvođača

Izvođačka imovinska prava obuhvataju pravo snimanja svog živog izvođenja, pravo direktnog ili indirektnog reproduciranja snimka svog izvođenja na bilo koji način i u bilo kojem obliku, prenošenja javnosti svog živog izvođenja, radiodifuznog emitiranja svog živog izvođenja (osim reemitiranja) od organizacije ili uz dozvolu organizacije koja vrši emitiranje, pravo činjenja dostupnim javnosti snimaka svog izvođenja, distribuiranja primjeraka snimka svog izvođenja i davanja u zakup primjeraka snimka svog izvođenja.

Naknada

Polazeći od činjenice da se i izvođačima nanosi šteta zbog današnjeg ogromnog reproduciranja za privatnu upotrebu, koje umanjuje prodaju komercijalnih snimaka (fonograma i videograma), zakon priznaje i izvođačima pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu i pravo na naknadu za javno saopštavanje i davanje u zakup snimka izvođenja.

Prijenos prava na filmskog producenta

U slučaju zaključenja ugovora o filmskoj produkciji postoji zakonska pretpostavka da je izvođač isključivo i neograničeno prenio sva svoja izvođačka imovinska prava na filmskog producenta, ako se ugovorom drugačije ne odredi. Za svako od imovinskih prava, koja se ugovorom prenese, izvođač ima pravo na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta i ne može se odreći ovoga prava.

Izvođenje ostvareno u radnom odnosu

Kada izvođač - zaposlenik stvori određeno djelo u izvršavanju radnih obveza ili prema uputstvima poslodavca pretpostavka je da su sva imovinska prava isključivo prenesena na poslodavca za period od pet godina od dana završetka takvog djela, ako ugovorom ili drugim aktom nije drugačije određeno.

Trajanje prava

Prava izvođača traju 50 godina od dana izvođenja.

Proizvođači fonograma

Fizičke ili pravne osobe koje preduzimaju inicijativu i snose odgovornost za prvo snimanje/fiksiranje zvukova jednog izvođenja ili onoga što predstavlja zvukove su proizvođači fonograma.

Koja su prava proizvođača fonograma?

Proizvođač fonograma ima isključivo pravo direktnog ili indirektnog reproduciranja svojih fonograma, na bilo koji način i u bilo kojoj formi, distribuiranja svojih

fonograma, davanja u zakup svojih fonograma i činjenja dostupnim javnosti svojih fonograma.

Naknada

Zakon uvodi pravo na naknadu za saopštavanje javnosti i određuje podjelu te naknade u ravnopravnim dijelovima između proizvođača fonograma i izvođača, osim ako oni sami ne ugovore drugačije. Nadalje, za svako reproduciranje fonograma za privatnu ili drugu vlastitu upotrebu proizvođač fonograma ima pravo na odgovarajuću naknadu.

Trajanje prava

Prava proizvođača fonograma traju 50 godina od dana prvog fiksiranja.

Filmski producent i njegova prava

Filmski producent (*proizvođač videograma*) je fizička ili pravna osoba koja u svoje ime daje inicijativu, prikuplja finansijska sredstva, organizira, rukovodi i preuzima odgovornost za fiksiranje audiovizuelnog djela ili slijeda pomičnih slika praćenih zvukom ili bez zvuka (videogram).

Prava filmskog producenta

Filmski producent ima isključivo pravo: reproduciranja svojih videograma, distribuiranja, davanja u zakup, javnog prikazivanja i činjenja dostupnim javnosti svojih videograma.

Naknada

Filmski producent ima pravo na odgovarajuću naknadu za zvučno i vizuelno reproduciranje svojih videograma za privatnu ili drugu vlastitu upotrebu.

Trajanje prava

Prava filmskog producenta traju 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma.

Organizacija za radiodifuziju

Pravna osoba koja preduzima inicijativu i snosi odgovornost za proizvodnju emisije je organizacija za radiodifuziju. Ovim organizacijama se ne smatraju kablovski operateri, s obzirom na to da oni samo retransmitiraju radiodifuzno emitiranje djela.

Prava organizacija za radiodifuziju

Organizacija za radiodifuziju ima isključivo pravo reemitiranja svojih emisija bežično ili preko žica, pravo sekundarnog korištenja svojih emisija, ako se to radi uz naplatu ulaznica, pravo snimanja svojih emisija, reproduciranja snimaka svojih emisija, distribuiranja snimaka svojih emisija i pravo činjenja dostupnim javnosti svojih emisija.

Trajanje prava

Prava organizacije za radiodifuziju traju 50 godina od dana prvog emitiranja.

Prava izdavača

Riječ je o novoj kategoriji srodnih prava. Zakonom je uvedeno pravo izdavača na naknadu za reproduciranje njihovih izdanja do kojeg dolazi u okviru privatne ili druge vlastite upotrebe koje traje 50 godina od zakonitog izdanja djela. Uvedeno je novo pravo izdavača na još neizdana slobodna djela, koje traje 25 godina od prvog zakonitog izdanja djela, ili prvog zakonitog saopštavanja javnosti.

Baze podataka i proizvođači baza podataka

Baze podataka su, takođe, nova kategorija prava. „Baza podataka” jeste zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistematski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna preko elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njenog sadržaja tražilo kvalitativno ili kvantitativno znatno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava. Proizvođač baze podataka je pravna ili fizička osoba koja preduzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja sredstava u njeno izrađivanje. Zakonom je definirana tzv. *sui generis* baza podataka, čiju je zaštitu u evropski pravni poredak uvela Direktiva EC o zaštiti baza podataka. Ovdje se ne radi o bazama koje se mogu štiti kao autorska djela (zbirke djela), nego je isključivi kriterij zaštite činjenica da je uređivanje (izrada) baze iziskivalo velika ulaganja sredstava, vremena i truda njenog proizvođača.

Obim zaštite

Zaštita baze podataka obuhvata: cjelokupan sadržaj baze podataka, svaki kvalitativno ili kvantitativno znatan dio sadržaja baze podataka, kvalitativno ili kvantitativno neznatne dijelove sadržaja baze podataka ako se ti dijelovi koriste ponavljano i sistematski, pa je to suprotno redovnom korištenju baze podataka ili u nerazumnoj mjeri nanosi štetu zakonitim interesima njenog proizvođača. Zaštita se ne odnosi na računarske programe koji su korišteni za izradu baze podataka ili za rad sa bazama podataka koje su dostupne elektronski.

Prava proizvođača baze podataka

Proizvođač baze podataka ima isključivo pravo: reproduciranja svoje baze podataka, distribuiranja primjeraka svoje baze podataka, davanja u zakup primjeraka svoje baze podataka, činjenja dostupnim javnosti svoje baze podataka i drugog oblika saopštavanja javnosti svoje baze podataka.

Prava i obaveze ovlaštenih korisnika

Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ili njenog primjerka može se slobodno koristiti kvalitativno ili kvantitativno neznatnim dijelovima njenog sadržaja u bilo koju svrhu. Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ne smije obavljati radnje koje su suprotne uobičajenom korištenju te baze ili koje u nerazumnoj mjeri nanose štetu zakonitim interesima njenog proizvođača. Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ne smije nanijeti štetu autorskom ili srodnim pravima u pogledu dijela ili predmeta zaštite koji su sadržani u bazi podataka.

Ograničenja prava proizvođača baze podataka

Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka može se slobodno koristiti znatnim dijelovima njenog sadržaja u slučaju: privatne ili druge vlastite upotrebe baze podataka koja nije elektronska i za potrebe nastave. Upotreba baze podataka je slobodna u provođenju zadataka javne sigurnosti i u službenim postupcima.

Trajanje prava

Prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade.

Kako se ostvaruju autorska i srodna prava?

Pravo je autora da odluči kako i na koji način će ostvarivati svoja imovinska i moralna prava. Tako autor može svoja prava da ostvaruje sâm, za svako pojedinačno autorsko djelo ili posredstvom zastupnika (*individualno ostvarivanje prava*). Na osnovu odgovarajuće punomoći zastupnik ostvaruje prava autora u pravnim poslovima sa korisnicima i naručiocima njihovih djela, naplaćuje autorske naknade i zastupa autora u sudskim ili drugim službenim postupcima radi zaštite njegovih autorskih prava.

Druga mogućnost autora je da svoja prava ostvaruje u sistemu *kolektivnog ostvarivanja prava* preko posebne organizacije osnovane u skladu sa Zakonom o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava.

Zaštita autorskog i srodnih prava

Bernska konvencija predviđa da nezavisno od imovinskih prava i čak poslije prijenosa ovih prava autor zadržava pravo na priznanje da je on tvorac djela i pravo da se protivi svakom iskrivljavanju, sakaćenju ili drugoj izmjeni djela ili svakoj drugoj povredi toga djela, što bi išlo na štetu njegove časti ili njegovog ugleda. Generalni zahtjevi za obezbjeđenje odgovarajuće zaštite autora sadržani su i u TRIPS Sporazumu, prema kojem se države članice obvezuju da osiguraju postupke za ostvarivanje prava kako bi se omogućile učinkovite mjere protiv bilo koje povrede prava intelektualnog vlasništva, uključujući djelotvorna pravna sredstva za sprečavanje povreda, kao i takva pravna sredstva koja će predstavljati faktor odvraćanja od budućih povreda.

Postupci za osvarivanje prava moraju biti poštenu i nepristrasni. Neće biti nepotrebno složeni i skupi ili povlačiti za sobom nerazumna vremenska ograničenja i nepotrebna odugovlačenja. Meritorne odluke u pravnim slučajevima bit će po mogućnosti sačinjene u pisanom obliku i obrazložene. Moraju biti dostupne barem strankama u postupku bez nepotrebno odugovlačenja. Odluke o meritumu spora temeljit će se samo na dokazima u pogledu kojih je strankama pružena mogućnost za izjašnjavanje. Zahtjevi u vezi sa obezbjeđenjem zaštite autora sadržani su i u Direktivi EC o ostvarivanju prava, WIPO Ugovoru o autorskom pravu i WIPO Ugovoru o izvedbama i fonogramima.

Nivo pravne zaštite u BiH podignut je na visinu koju zahtijeva evropski pravni poredak. Zakon predviđa dvostruku pravnu zaštitu za autore i nosioce autorskog i srodnih prava - građanskopravnu i kaznenopravnu (koja obuh-

vata prekršaje). Krivičnoppravna zaštita autorskog i srodnih prava uključena u Krivični zakonik BiH.

Povredom isključivih prava autora smatraju se proizvodnja, uvoz, distribucija, prodaja, davanje u zakup, oglašavanje za prodaju ili davanje u zakup ili posjedovanje za komercijalne svrhe tehnologije, uređaja, proizvoda, sastavnih dijelova ili računarskih programa, ili pružanje usluge, kojima:

- se predstavljaju, oglašavaju ili se njima trguje radi omogućavanja zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera, ili

- koje imaju samo ograničen komercijalni značaj ili upotrebljivost za druge svrhe osim za zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera, ili

- su prvenstveno zamišljeni, proizvedeni, izrađeni, sastavljeni, prilagođeni ili učinjeni radi zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera.

„Tehničke mjere” označavaju svaku tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili računarski program koji su u normalnom toku svoje primjene namijenjeni da spriječavaju ili ograničavaju radnje koje nosilac prava nije dopustio. Te mjere smatraju se „efektivnim” kada nosioci prava korištenje svojih autorskih djela ili predmeta srodnih prava ograničavaju kontrolom pristupa, ili preko zaštitnog postupka kao što su enkripcija, deformacija ili druga transformacija autorskog djela ili predmeta srodnih prava, ili preko mehanizma za kontrolu umnožavanja kojima se postiže cilj zaštite.

Sudska zaštita

U slučaju povrede autorskog prava, nosilac autorskog ili srodnog prava može podnijeti tužbu nadležnom sudu za ostvarivanje svojih prava. Pored zaštite imovinskih prava nosioci autorskog prava mogu tužbom tražiti i naknadu štete od njihovog povredioca, prema opštim pravilima o naknadi štete. Jednaku zaštitu mogu tražiti i osobe kojima prijeti stvarna opasnost da će njihova prava iz zakona biti povrijeđena. Nosilac prava može tužbom kod nadležnog suda zahtijevati:

- utvrđenje učinjene povrede,
- zabranu daljnjeg vršenja učinjene povrede i budućih sličnih povreda prestankom ili uzdržavanjem od radnji koje to pravo vrijeđaju,
- uklanjanje stanja nastalog povredom prava,
- povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih osoba,
- potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova,
- uništenje predmeta povrede,
- uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su vlasništvo povredilaca,
- prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz plaćanje troškova proizvodnje,
- objavljivanje presude.

Naknada štete

Tužba za naknadu štete može se podići za sve povrede prava iz zakona, prema opštim pravilima o naknadi štete i odgovornosti za štetu.

Penal

ZASP uređuje obvezu plaćanja penala do trostrukog iznosa ugovorene naknade (a ako nije ugovorena, od odgovarajuće uobičajene naknade), što bi trebalo da djeluje dovoljno destimulativno na potencijalne povredioce, odnosno da ih odvraća od budućih povreda prava i tako služi kao generalna prevencija.

Nematerijalna šteta

Nezavisno od naknade imovinske štete, kao i u slučaju da takve štete nema, dvije kategorije nosilaca prava (*autora i izvođača*) mogu tražiti i naknadu za nematerijalnu štetu za pretrpljene duševne bolove zbog povrede moralnih prava i njihovu ličnu pogođenost prouzrokovanu povredom moralnih prava.

Privremene mjere

Jedan od najefikasnijih načina nosilaca prava u borbi protiv povredilaca njihovih prava predstavljaju privremene mjere. Predlagač može zahtijevati od suda određivanje privremene mjere ako učini vjerovatnim da je on nosilac prava iz zakona, da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijeti stvarna opasnost od povrede. U zahtjevu za određivanje privremene mjere nosilac prava mora učiniti vjerovatnim i jednu od pretpostavki:

- opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano,

- da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će biti kasnije teško popraviti, ili

- da pretpostavljeni povredilac, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava.

Nosilac prava može predložiti određivanje privremene mjere bez prethodnog obavještenja i saslušanja suprotne strane. U tom slučaju dužan je da učini vjerovatnim i činjenicu da bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere može prouzrokovati nosiocu prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti.

U postupku određivanja privremene mjere sud može odrediti za osiguranje zahtjeva bilo koju privremenu mjeru kojom se može postići cilj osiguranja, naročito:

- da se pretpostavljenom povrediocu zabrane radnje kojima se povređuje pravo iz ovog zakona,

- da se oduzmu, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno koji se upotrebljavaju za činjenje povreda.

Prilikom donošenja privremene mjere prije podnošenja tužbe, sud određuje predlagaču i rok za podnošenje tužbe. Rok ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31 kalendarskog dana od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno od toga koji rok ističe kasnije. Sud mora odlučiti o prigovoru protiv rješenja o privremenoj mjeri u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno od isteka roka za podnošenje odgovora.

Osiguranje dokaza

U postupku po zahtjevu za određivanje privremene mjere sud može donijeti rješenje o osiguranju dokaza ako predlagač učini vjerovatnim činjenice:

- da je nosilac prava,
- da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijeti stvarna opasnost od povrede,
- da će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni.

Rješenje o osiguranju dokaza može se donijeti u postupku bez prethodnog obavještenja i saslušanja suprotne strane (*inaudita altera parte*), ako predlagač učini vjerovatnim i postojanje opasnosti da će dokazi o povredi, zbog radnji protivnika, biti uništeni ili se kasnije neće moći izvesti. U cilju osiguranja dokaza sud može odrediti da se izvede bilo koji dokaz, naročito:

- uvidaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baza podataka, računarskih memorijskih jedinica ili drugih stvari,
- oduzimanje uzoraka predmeta povrede,
- pregled i predaju dokumenata,
- određivanje i saslušanje vještaka,
- saslušanje svjedoka.

Postupak osiguranja dokaza je hitan. Sud mora u postupku osiguranja dokaza osigurati zaštitu povjerljivih podataka stranaka i voditi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane. Ako se nakon donošenja rješenja utvrdi da je prijedlog za osiguranje dokaza bio neopravdan ili ako nosilac prava taj prijedlog ne opravda, suprotna strana ima pravo tražiti:

- vraćanje oduzetih predmeta,
- zabranu upotrebe pribavljenih informacija,
- naknadu štete.

Pravo na informaciju

U toku parnice sud može naložiti povrediocu prava da dostavi podatke o izvoru i distribucijskim kanalima robe ili usluga kojima je povrijeđeno pravo. Ovi podaci mogu obuhvatati:

- ime, adresu, odnosno firmu i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe, odnosno davalaca usluga, kao i namjeravanih prodavaca na veliko i malo,
- podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, primljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenim za odnosnu robu i usluge.

Izvođenje dokaza

Kada sud odluči da će provesti predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana dužna je da preda dokazna sredstva kojima raspolaže. Dokazna sredstva odnose se i na bankovnu, finansijsku i poslovnu dokumentaciju koja je pod kontrolom suprotne strane, ako se radi o povredi koja dostiže obim komercijalne djelatnosti.

Mjere za osiguranje zaštite prava

Deponiranje i evidencija autorskih djela

Kao mjeru za osiguranje zaštite prava zakon predviđa deponiranje originala ili primjeraka autorskih djela ili predmeta srodnih prava u knjigu evidencije koja se vodi u Institutu za intelektualno vlasništvo BiH. Ovakvo rješenje rezultat je uvažavanja želje brojnih autora i nosilaca prava koji u svakodnevnoj praksi traže mogućnost da

pohrane svoja djela na neki institucionalan način i time osiguraju dokaze o svom stvaralaštvu. Deponiranjem djela ne zadire se u princip neformalnosti zaštite i ono nema konstitutivan karakter. Deponiranje djela je omogućeno isključivo u cilju očuvanja dokaza ili iz drugih razloga.

Zakonom je utvrđena oboriva pretpostavka da prava na djelima i predmetima srodnih prava koja su upisana u knjigu evidencije autorskih djela postoje i pripadaju osobi koja je u evidenciji naznačena kao njihov nosilac, dok se suprotno ne dokaže u sudskom ili drugom postupku. Propisi o načinu i formi deponiranja djela, te upisu u knjigu evidencije autorskih djela donijet će se najkasnije u roku od godinu dana od stupanja na snagu zakona.

Znaci o zadržanim isključivim pravima

Zakonom su uređene i formalnosti koje nemaju konstitutivan karakter. Radi se o © (ispred imena oznakama ili firme i godine objavljivanja) koju nosilac autorskog prava može staviti na original ili primjerke svoga djela i znaku (P) (ispred imena ili firme i godine prvog izdanja) ko-ji nosilac isključivih prava na fonogramima može staviti na originalu ili primjercima svog izdatog fonograma.

Carinske mjere

TRIPS Sprazumom predviđene su posebne pretpostavke u vezi sa pograničnim mjerama, koje će omogućiti nositelju prava, koji ima valjane razloge za sumnju da će doći do uvoza neovlašteno umnoženih primjeraka djela zaštićenog autorskim pravom, da podnese pisani zahtjev nadležnom tijelu, bilo upravnom ili sudskom, da carinske vlasti zaustave puštanje takve robe u slobodni opticaj. Odgovarajući postupci mogu se odrediti od carinskih vlasti i u svezi sa zaustavljanjem puštanja robe u pogledu koje su povrijeđena prava namijenjena izvozu s njenog teritorija.

Postupanje carinskog organa

ZASP uređuje da carinski organi u vršenju nadzora nad uvozom ili izvozom robe mogu postupati na dva načina, po zahtjevu nosioca isključivih prava ili *ex officio*, po službenoj dužnosti. Carinski postupak u vezi sa robom kojom se povređuju autorska i srodna prava je hitan.

Zahtjev nosioca prava

Pokretanje postupka za donošenje odluke nadležnog carinskog organa dozvoljeno je u slučaju kada nosilac isključivih prava očekuje da će vjerovatno doći do pokušaja prijelaza piratske robe preko granice (uvoz ili izvoz), u kom slučaju može podnijeti zahtjev za zaštitu svojih prava određivanjem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet. Zahtjev za zaštitu prava treba da sadrži:

- podatke o podnosiocu zahtjeva i o nosiocu isključivog prava, ako se ne radi o istoj osobi,
- detaljan opis robe, koji omogućava carinskoj ispostavi da je identificira,
- dokaze o tome da je podnosilac zahtjeva, odnosno njegov ovlaštenik, nosilac isključivog prava u vezi sa tom robom,

- dokaze o tome da je isključivo pravo vjerovatno povrijeđeno,

- druge podatke važne za odlučivanje o zahtjevu kojim raspolaže podnositelj, kao što su podaci o lokaciji robe i njoj destinaciji, očekivani datum dolaska ili odlaska pošiljke, podaci o sredstvu transporta, o uvozniku, izvozniku, primaocu i slično,

- period u kojem će carinske ispostave postupati prema zahtjevu i koji ne može biti duži od dvije godine od dana podnošenja zahtjeva.

U postupku po zahtjevu nosioca, carinski organ može prije donošenja odluke kojom se udovoljava zahtjevu tražiti od nosioca prava da položi osiguranje za troškove skladištenja i prijevoza robe, kao i za naknadu štete koja bi mogla da nastane carinskom organu u vezi sa robom.

Postupak nakon privremenog zadržavanja robe

Kada carinska ispostava pri provođenju carinskog postupka nađe robu koja odgovara opisu robe iz odluke carinskog organa, ona tu robu privremeno zadržava od daljnjeg puštanja u promet. Odluka o privremenom zadržavanju robe uručuje se njenom uvozniku i istovremeno izrekom nalaže da se vlasnik robe, odnosno osoba koja je ovlaštena za raspolaganje robom, u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja može izjasniti o tome da li se radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava. Ovakvo rješenje nalaže potencijalnom povrediocu da hitno poduzme određene aktivnosti kako bi spriječio zadržavanje robe na granici. Ako vlasnik robe, ipak, zna ili ima dovoljno razloga da vjeruje da se ne radi o krivotvorenoj robi, on će svojom pisanom izjavom, u tom smislu, preokrenuti prijašnju situaciju i natjerati nosioca prava da preduzme propisane aktivnosti (tužbu) ako hoće da se roba dalje zadržava. Za vrijeme privremenog zadržavanja robe nosilac prava ili osoba koju on ovlasti može izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava, uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka. Pravo da izvrši pregled i kontrolu robe ima i njen uvoznik. U slučaju da nosilac prava ne podnese tužbu, privremeno zadržana roba se pušta u promet. U protivnom, ukoliko nosilac prava pokrene sudski postupak, carinska ispostava donosi odluku o pljenidbi robe do donošenja pravosnažne sudske odluke.

Postupak po službenoj dužnosti

Zakonom se nalaže carinskim ispostavama da same obrate pažnju pri provođenju carinskog postupka na očigledno sumnjivu robu. U slučaju postojanja opravdane sumnje da se radi o robi kojom su povrijeđena

autorska prava i predmeti srodnih prava, takva roba će se privremeno zadržati od puštanja u promet i o tome obavijestiti carinski organ. Carinski organ dužan je da o tome izvijesti nosioca prava i da mu mogućnost da pokrene postupak za zaštitu svojih prava. Od tog momenta pa dalje postupak je isti kao da je nosilac prava podnio zahtjev za zaštitu svojih prava.

Primjena drugih carinskih propisa

Na carinske postupke u vezi sa robom kojom se povređuju autorska i srodna prava primjenjuju se, na odgovarajući način, i ostali važeći carinski propisi. Bliže propise o postupanju carinskih organa donijet će Vijeće ministara BiH.

Prekršajna zaštita

Zakon predviđa prekršaje za povrede svih autorskih imovinskih prava, a kod srodnih prava samo za povrede materijalnih načina upotrebe (reproduciranje, distribuiranje, davanje u zakup). Zakonski osnov povrede predstavlja činjenica da je učinilac koristio tuđe djelo, a da nije pribavio odgovarajuće pravo od autora ili nosioca srodnog prava. Novčane kazne za radnje prekršaja propisane su u skladu sa Zakonom o prekršajima („Službeni glasnik BiH”, broj 41/07) od 1.000 KM do 200.000 KM za pravnu osobu, odnosno od 1.000 KM do 20.000 KM za fizičku osobu. Zakon predviđa mogućnost da se izrekne zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ako je učinilac prekršaja pravna osoba ili poduzetnik. Ako je takav učinilac u povratu, a misli se na specijalni povrat, obavezno je izricanje zaštitne mjere zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se povređuje autorsko i srodna prava u trajanju od najmanje jedne godine.

Inspekcijски nadzor

Kontrolu u vezi sa prekršajima kojima se povređuju autorska i srodna prava vrše, u prvom stepenu, inspekcije u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, nadležne za nadzor propisa iz područja prometa robe i usluga (tržišta), a u drugom stepenu ministarstva u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu nadležna za područje prometa robe i usluga (tržišta). U provođenju inspekcijског nadzora nadležni tržišni inspektor ovlašten je da, pored opštih ovlaštenja koja ima, naloži mjere trajnog ili privremenog oduzimanja robe namijenjene prometu, njeno uništenje, privremenu ili trajnu zabranu proizvodnje ili prometa robe ili usluge, zabranu rada i obavljanja djelatnosti u određenom periodu, zavisno od izvršene radnje kojom se povređuje ili se osnovano povređuje imovinsko pravo autora.

Stručni i informativni časopis za sudsku, upravnu i privredno-prekršajnu praksu

SUDSKA PRAKSA
DOMAĆA I STRANA

Osvrt na Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava

Potreba za kompleksnijim uređenjem područja kolektivnog ostvarivanja prava posebnim propisom je i u činjenici da ova materija nije bila na zadovoljavajući način uređena u ranijem zakonu (iz 2002. godine). Naime, prethodnim zakonom nisu bili uređeni najbitniji elementi zbog kojih se uvodi kolektivno ostvarivanje prava kao što su: tarifa i tarifni ugovori, oblik i status kolektivne organizacije i uvjeti za ostvarivanje prava, odnos kolektivne organizacije prema nosiocima i korisnicima autorskog i srodnih prava, te državna kontrola nad radom tih organizacija i ovlasti države preko Instituta za intelektualno vlasništvo BiH u vršenju nadzora nad njihovim radom.

Posljedica tzv. defekta Zakona o autorskom i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini (iz 2002.), koji nije uređio pravni oblik kolektivne organizacije, je paralelizam ovih organizacija za istu vrstu prava. To je u praksi proizvelo konkurentski odnos između ovih organizacija i nejasnoću u pogledu razgraničenja njihovih repertoara, što je dovelo do nedoumice korisnika sa kojom od organizacija treba da reguliraju svoje odnose, što je, dalje, imalo za posledicu opštu neurednost izvršavanja zakonskih obaveza u ovom području.

Odluka da se materija kolektivnog ostvarivanja autorskih i srodnih prava posebno uredi temelji se i u činjenici da je područje kolektivnog ostvarivanja prava do sada ostalo više-manje van dometa međunarodne regulative, sa izuzetkom pojedinih generalnih preporuka. Čak i EU, koja je od 1991. godine do danas donijela osam direktiva koje se odnose direktno na pitanja autorskog i srodnih prava, još nije donijela neki akt koji bi na nivou Unije harmonizirao način kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (dalje: Zakon) urađen je po uzoru na modele iz prakse država u kojima kolektivno ostvarivanje ima dugu tradiciju i djeluje na zadovoljavajući način. Zakon je objavljen u "Službenom glasniku BiH", broj 63/10, a stupio je na snagu 11. 08. 2010. godine.

Šta se uređuje Zakonom?

Zakonom se uređuje sadržaj i način kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, oblik organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, uvjeti i postupak za davanje dozvole za kolektivno ostvarivanje prava, tarife i tarifni ugovori o visinama naknada za kori-

štenje autorskog djela i predmeta srodnih prava, nadzor nadležnog državnog organa nad kolektivnim organizacijama i imenovanje, sastav, nadležnosti i rad Vijeća za autorsko pravo.

U stvari, ovim se zakonom uređuje samo jedan od načina ostvarivanja autorskog i srodnih prava (kolektivno ostvarivanje prava), dok sva materijalnoppravna pitanja autorskog i srodnih prava uređuje Zakon o autorskom i srodnim pravima. Najvažnija karakteristika Zakona jeste odnos subordinacije prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima. To znači da se ovaj zakon može primjenjivati samo i zajedno sa Zakonom o autorskom i srodnim pravima.

Šta je kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava?

Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava znači ostvarivanje ovih prava za više autorskih djela većeg broja autora zajedno, posredstvom pravnih osoba specijaliziranih samo za tu djelatnost, koja ispunjavaju sve uvjete propisane zakonom i koja imaju dozvolu Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. To znači da je obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava moguće samo ako su kumulativno ispunjeni sljedeći uvjeti:

- da je pravna osoba specijalizirana samo za tu djelatnost,
- da ispunjava sve uvjete propisane zakonom i
- da je za te poslove dobila dozvolu Instituta za intelektualno vlasništvo BiH.

S obzirom na to da ovu organizaciju osnivaju autori, kolektivna organizacija je u mandatnom odnosu sa autorima i sve poslove obavlja u svoje ime, a za njihov račun i u njihovu korist, što je jedna od najbitnijih karakteristika cijelog sistema kolektivnog ostvarivanja prava.

Šta su poslovi kolektivnog ostvarivanja prava?

Zakon ograničava poslove kojima se može baviti kolektivna organizacija na aktivnosti koje obuhvataju:

- zaključenje ugovora o prijenosu neisključivih prava korisnicima za korištenje autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije pod jednakim uvjetima za iste vrste korisnika, za iste vrste djela i za iste načine korištenja;
- zaključenje kolektivnih ugovora sa reprezentativnim udruženjima korisnika o uvjetima za korištenje autorskih djela;

- objavljivanje usaglašene tarife o visini naknada za korištenje autorskih djela i upoznavanje korisnika sa visinama tih naknada;

- naplatu naknade za korištenje autorskih djela;
- raspodjelu naplaćenih, odnosno primljenih naknada autorima prema unaprijed određenim pravilima o raspodjeli;

- kontrolu nad korištenjem autorskih djela koja čine repertoar kolektivne organizacije;

- pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih organa u slučaju povreda prava koja ostvaruje kolektivna organizacija;

- zaključenje ugovora sa stranim kolektivnim organizacijama i njihovim udruženjima;

- druge aktivnosti koje su povezane sa kolektivnim ostvarivanjem prava i koje mogu razumno da predstavljaju troškove poslovanja kolektivne organizacije (obrazovne i promotivne aktivnosti za podizanje svijesti o potrebi poštivanja autorskog prava, njegove zaštite i slično). U promotivne aktivnosti se uključuju sve radio-stanice i televizija, koje su registrirane u Regulatornoj agenciji za komunikacije (RAK).

Poslovi za koje je ovlaštena kolektivna organizacija ujedno i određuju šta kolektivna organizacija mora da radi. Izuzetak predstavlja dopuštanje kolektivnoj organizaciji da povjeri sve ili dio administrativno-tehničkih poslova nekoj drugoj kolektivnoj organizaciji ili privrednom društvu. To je čak i poželjno, naročito kada se sistem kolektivnog ostvarivanja prvi put uvodi za određeno pravo, pa je korisno ostaviti veću fleksibilnost i mogućnost prilagođavanja konkretnoj situaciji, gdje nosioci prava još nisu u takvoj mjeri organizirani i sposobni da uspostave sve operativne funkcije kolektivnog ostvarivanja svojih prava. Poslovi administrativno-tehničke prirode mogu se povjeriti drugoj organizaciji ili privrednom društvu samo na osnovu pisanog ugovora.

Obavezno kolektivno ostvarivanje

Zakon dopušta da se sva autorskoppravna ovlaštenja koja su uređena Zakonom o autorskom i srodnim pravima mogu ostvarivati na kolektivni način, ako autori tako odluče i ako s tom namjerom osnuju odgovarajuće kolektivne organizacije. Izuzetak od pravila dobrovoljnosti ostvarivanja prava u sistemu kolektivnog ostvarivanja predstavljaju četiri vrste prava. Ova prava se samo i jedino mogu, odnosno moraju ostvarivati u sistemu kolektivnog ostvarivanja prava (tzv. *obavezno kolektivno ostvarivanje prava*) i to bez ugovora sa autorom, u slučaju:

- ponovne prodaje originala likovnih djela (pravo slijeđenja);

- ubiranje naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu djela;

- kablovskog reemitiranja autorskih djela, osim ako se radi o vlastitim emisijama radiodifuznih organizacija, nezavisno od toga da li su to izvorna prava radiodifuznih organizacija, ili prava koja su na njih prenijeli drugi nosioci prava;

- prava reproduciranja aktuelnih novinskih i sličnih članaka o tekućim pitanjima u pregledima takve štampe (*klipling*).

Oblik kolektivne organizacije

Kolektivna organizacija je pravna osoba koja, uz dozvolu Instituta, obavlja poslove utvrđene zakonom, na osnovu ugovora sa autorom, odnosno na osnovu zakona (*obavezno kolektivno ostvarivanje*), kao svoju jedinu i neprofitnu djelatnost. Takva pravna osoba ima status udruženja koje djeluje na cijeloj teritoriji BiH. Slijedom zakonske definicije i odredaba zakona, da bi pravna osoba stekla status "kolektivne organizacije" mora da ispunjava sve zakonom predviđene uvjete:

- da je *pravna osoba* koja ima status udruženja koje djeluje na čitavoj teritoriji BiH i da je to udruženje upisano u registar udruženja kod Ministarstva pravde BiH;

- da posjeduje *dozvolu* Instituta za intelektualno vlasništvo BiH za obavljanje ovih poslova;

- da obavlja *samo* one poslove koji su utvrđeni zakonom;

- da je u *mandatnom odnosu* sa autorom, tj. da postoji *ugovor* između autora i drugih nosilaca prava i kolektivne organizacije;

- da se *isključivo* bavi samo tom djelatnošću i

- da je *neprofitna*.

Jedna kolektivna organizacija za istu vrstu prava na istoj vrsti djela

Za kolektivno ostvarivanje autorskih prava koja se odnose na *istu vrstu prava na istoj vrsti djela* može da postoji *samo jedna* kolektivna organizacija. Ovakvim rješenjem stvoren je zakonski monopol da se za pojedine kategorije nosilaca prava može dati dozvola samo jednoj kolektivnoj organizaciji koja će djelovati na čitavoj teritoriji BiH. Monopolski položaj kolektivne organizacije opravdan je zbog same prirode njihovog posla, postizanja veće efikasnosti i racionalizacije poslovanja, a najviše u činjenici da se na ovaj način bitno olakšava položaj korisnika djela, koji tako mogu jednostavnije i brže da pribavljaju potrebna prava i plaćaju za njihovo korištenje. Konačno, zakonski monopol u ovom području je model koji postoji u većini modernih država u svijetu.

Standardi poslovanja kolektivne organizacije

Kolektivna organizacija mora da obavlja poslove na način koji osigurava najveći mogući stepen efikasnosti, da se pridržava pravila dobrog poslovanja i štedljivosti i da posao obavlja na transparentan način. Kolektivna organizacija je dužna da se pridržava međunarodnih i opšteprihvaćenih pravila, standarda i principa koji se primjenjuju u praksi kolektivnog ostvarivanja prava, naročito onih koji se odnose na stručne službe, utvrđivanje visine naknada za korištenje djela, dokumentaciju i njenu međunarodnu razmjenu, te obračun i raspodjelu naknada domaćim i stranim autorima. Opravdanje za uvođenje standarda poslovanja je u činjenici da kolektivna organizacija nema svoja vlastita sredstva. Ona ostvaruje prihode isključivo od korištenja prava svojih članova i tako upravlja tuđim novcem. Od svih ukupno ostvarenih sredstava kolektivna organizacija odvaja samo sredstva za pokrivanje svoga rada, a sva druga sredstva dužna je da raspodijeli svojim članovima prema unaprijed određenim pravilima.

Za procjenu visine sredstava za pokrivanje troškova rada kolektivne organizacije trebalo bi primijeniti međunarodni standard o izračunavanju ekonomske održivosti organizacije: do 30% prihoda od upravljanja izvođačkim pravima, odnosno do 25% prihoda od upravljanja reprografskim pravima. Izuzetno, statutom kolektivne organizacije može se predvidjeti da se ukupno do 10% neto prihoda kolektivne organizacije odvoji za dvije vrste namjena: za kulturne potrebe i za unapređenje penzijskog, zdravstvenog i socijalnog statusa njenih članova.

Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje

Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje prava je ugovor koji autor zaključuje sa organizacijom. Izuzetno, kod obaveznog kolektivnog ostvarivanja, prava se ostvaruju bez zaključenog ugovora sa autorom. Bitni sastojci takvog ugovora, kojim autor prenosi svoja prava na kolektivnu organizaciju, su:

- *odredba o isključivom prijenosu* odgovarajućeg imovinskog prava autora na kolektivnu organizaciju;
- *naloga autora* kolektivnoj organizaciji da u svoje ime, a za račun autora ostvaruje prenesena prava;
- *vrsta djela i prava* koja kolektivna organizacija ostvaruje za račun autora;
- *vrijeme trajanja ugovora* koje ne može biti duže od pet godina (poslije isteka trajanja ugovor se može neograničeno produžavati za iste periode).

U slučaju kada autor prenese svoja prava ugovorom na kolektivnu organizaciju, on tada ne može više sâm i individualno da ostvaruje svoja prava.

Postupak davanja dozvole i kontrola nad radom kolektivne organizacije

Davanje zakonskog monopola kolektivnoj organizaciji da obavlja poslove u ime države, stvara i obavezu države da kontrolira njen rad. Zakonom o autorskom i srodnim pravima propisano je koja prava država garantuje autorima, odnosno nosiocima prava i to obvezuje i državu da propiše uvjete i preko svojih institucija obezbijedi instrumente kojima će kolektivnu organizaciju staviti pod kontrolu. Prvi i glavni instrument takve državne kontrole jeste *dozvola državnog organa*, odnosno Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. Samo ono udruženje koje dobije dozvolu od Instituta za intelektualno vlasništvo BiH može se legitimirati i poslovati kao kolektivna organizacija.

Zahtjev za dobijanje dozvole

Postupak za dobijanje dozvole za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja prava pokreće se na osnovu pisanog zahtjeva pravne osobe Institutu za intelektualno vlasništvo BiH. Uz zahtjev se moraju priložiti:

- statut koji utvrđuje organe i njihove nadležnosti za obavljanje poslova kolektivne organizacije;
- ime, prezime i adresa osoba koje su ovlaštene da predstavljaju kolektivnu organizaciju;
- podaci o broju autora koji su ovlastili pravnu osobu za ostvarivanje prava na njihovim djelima, kao i popis djela koja će sačinjavati repertoar kolektivne organizacije;
- dokazi o tome da pravna osoba raspolaže odgovarajućim poslovnim prostorijama, opremom i stručnom

službom za efikasno obavljanje kolektivnog ostvarivanja prava;

- poslovni plan iz kojeg proizlazi realna procjena obima ukupnog ekonomskog efekta kolektivnog ostvarivanja prava, kao i, na vjerodostojnim dokumentima zasnovan zaključak, da će ta pravna osoba moći obavljati djelatnost kolektivne organizacije na efikasan i ekonomičan način uz primjenu svih standarda utvrđenih zakonom;

- rješenje o upisu u registar udruženja kod Ministarstva pravde BiH.

Uvjeti za dokazivanje broja autora i popisa njihovih djela, administrativnih kapaciteta i ekonomske održivosti su predmet podzakonskih akata koje će donijeti Institut za intelektualno vlasništvo BiH najkasnije do 11. 02. 2011. godine.

Davanje dozvole

Institut za intelektualno vlasništvo BiH će izdati dozvolu za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja prava onoj pravnoj osobi ako u postupku po zahtjevu utvrdi:

- da je statut kolektivne organizacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i zakonom kojim se uređuje autorsko i srodna prava;

- da je ekonomska osnova pravne osobe dovoljna da omogući nesmetan rad kolektivne organizacije i efikasno ostvarivanje prava;

- da pravna osoba raspolaže odgovarajućim poslovnim prostorijama, opremom i stručnom službom za efikasno obavljanje kolektivnog ostvarivanja prava;

- da već ne postoji za istu vrstu autorskih djela i za ostvarivanje istih prava druga kolektivna organizacija osim ako pravna osoba koja podnosi zahtjev dokaže da će osigurati korisnicima veći repertoar zaštićenih djela nego već postojeća kolektivna organizacija, kao i da može osigurati efikasniji i ekonomičniji način ostvarivanja prava.

U slučaju davanja dozvole novoj kolektivnoj organizaciji odluka o tome mora da sadrži i izreku o oduzimanju dozvole za obavljanje tih poslova dotadašnjoj kolektivnoj organizaciji. Protiv odluke Instituta se ne može izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH. Obavijest o pravosnažnoj odluci o davanju dozvole objavljuje se u „Službenom glasniku BiH” i u „Službenom glasniku Instituta”.

Kontrola nad radom kolektivne organizacije

Institut vrši nadzor nad radom kolektivne organizacije i kontrolira da li ona obavlja svoje poslove u skladu sa zakonom. U vršenju nadzora Institut ima pravo u svako vrijeme da zahtijeva od kolektivne organizacije izvještaj o vođenju poslova, kao i uvid u poslovne knjige i drugu poslovnu dokumentaciju kolektivne organizacije, u obimu koji je potreban i opravdan aktom kontrole u konkretnoj stvari, na osnovu obrazloženog pisanog zahtjeva u kojem je jasno određen predmet kontrole. Kolektivna organizacija je dužna da bez odgađanja obavijesti Institut o svakoj promjeni osobe koja je ovlaštena za zastupanje organizacije, te da, bez odgađanja, obavijesti Institut i dostavi sve odgovarajuće dokumente, naročito:

- svaku izmjenu statuta,
- kolektivne ugovore sa udruženjima korisnika,
- tarife i svaku njihovu izmjenu ili dopunu,

- ugovore sa stranim kolektivnim organizacijama i njihovim udruženjima,

- odluke skupštine kolektivne organizacije,
- godišnje izvještaje i izvještaje revizorskih organizacija, zajedno sa mišljenjem ovlaštenog revizora o pravilnosti poslovanja kolektivne organizacije i njegove usklađenosti sa zakonom, aktima kolektivne organizacije i ugovorima zaključenim sa trećim osobama,

- sudske i upravne odluke u kojima je kolektivna organizacija jedna od stranaka.

Zakon predviđa još jedan dodatni oblik kontrole rada kolektivne organizacije, koji omogućava Institutu i predstavnicima korisnika da učestvuju u radu skupštine i njenih organa, da daju mišljenja o svim pitanjima o kojima se raspravlja, bez prava glasa.

Mjere u slučaju nepravilnosti u radu kolektivne organizacije

U obavljanju nadzora nad radom kolektivne organizacije Institut može naložiti poduzimanje odgovarajućih mjera za saniranje stanja u razumnom roku ili oduzeti dozvolu. Rok za otklanjanje nepravilnosti ne može biti kraći od 30 dana niti duži od šest mjeseci. Oduzimanje izdate dozvole moguće je nakon što kolektivna organizacija nije poduzela određene mjere da otkloni ustanovljenu povredu. Predviđene su dvije situacije u kojima Institut mora odmah oduzeti dozvolu:

- ako je kolektivna organizacija dostavila Institutu netačne podatke, na osnovu kojih je izdata dozvola i

- ako nastupe okolnosti koje bi bile razlog za odbijanje zahtjeva za izdavanje dozvole.

Odluka o oduzimanju dozvole objavljuje se u „Službenom glasniku BiH” i u „Službenom glasniku Instituta”.

Uvjetno oduzimanje dozvole

Zakon uređuje mogućnost da Institut ublaži sankciju oduzimanja dozvole za rad kolektivnoj organizaciji, njenim uvjetovanjem. Tako Institut može svojom odlukom o oduzimanju dozvole istovremeno odrediti da se to oduzimanje neće provesti pod uvjetom da kolektivna organizacija u određenom roku, koji ne može biti kraći od šest mjeseci niti duži od dvije godine (*probni period*), otkloni sve nepravilnosti i sanira učinjenu povredu, te da u tom roku ne učini novu povredu koja je osnov za oduzimanje dozvole. U slučaju da kolektivna organizacija u probnom periodu ne otkloni ustanovljene nepravilnosti i povrede, ili ako učini novu povredu koja je osnov za oduzimanje dozvole, opoziva se odluka o uvjetnom oduzimanju dozvole. Protiv odluke ili rješenja Instituta ne može se izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

Odnos kolektivne organizacije prema autorima

Obaveza prihvatanja kolektivnog ostvarivanja prava

Kao posljedicu stvorenog zakonskog monopola na strani kolektivne organizacije zakonom se nalaže kolektivnoj organizaciji da mora prihvatiti svaki zahtjev za sklapanje ugovora o kolektivnom ostvarivanju prava iz područja svoje djelatnosti. Jedini izuzetak kada organizacija može odbiti zahtjev autora jeste u slučaju kada je autor već povjerio kolektivno ostvarivanje svojih prava za teritoriju BiH nekoj stranoj kolektivnoj organizaciji. Da ne bi

došlo do toga da on ostvaruje zaštitu (pa time i naknadu) preko dviju kolektivnih organizacija, domaća kolektivna organizacija ovlaštena je da odbije njegov zahtjev za kolektivno ostvarivanje prava u ovom slučaju.

Članstvo u kolektivnoj organizaciji

Autori koji su povjerali kolektivnoj organizaciji ostvarivanje svojih prava su njeni članovi. Vrste članstva i prava vezana za njih određuju se statutom kolektivne organizacije.

Zabrana izuzimanja djela

Autori ne mogu pojedina svoja djela, niti pojedine oblike korištenja tih djela, izuzeti iz kolektivnog ostvarivanja prava, izuzev ako je to predviđeno zakonom ili ugovorom između autora i kolektivne organizacije.

Pretpostavke kolektivnog ostvarivanja

Zakonska je pretpostavka da je kolektivna organizacija, u okviru vrste prava i vrste djela za koje je specijalizirana, ovlaštena da djeluje za račun svih autora. Na ovaj način omogućeno je da kolektivna organizacija ostvaruje i prava autora koji nisu prenijeli svoja prava na organizaciju. Izuzetno, organizacija nije obavezna da ostvaruje prava kada je autor pismeno obavijesti da ne želi svoja prava da ostvaruje na kolektivan način.

Nadzor članova

Osim Instituta koji vrši nadzor nad radom kolektivne organizacije, uvid u poslovanje organizacije može da izvrši i svaki njen član. Princip transparentnosti i urednosti poslovanja nalaže kolektivnoj organizaciji da na zahtjev člana dostavi na uvid godišnji finansijski izvještaj i izvještaj nadzornog odbora, u roku koji je određen statutom. Ako taj rok nije određen, on iznosi petnaest dana od dana primanja zahtjeva. Nadalje, najmanje 10% redovnih članova kolektivne organizacije može tražiti da jedan ili više nezavisnih stručnjaka, na trošak kolektivne organizacije, izvrši pregled i reviziju njenog poslovanja, osim ako je takav pregled već bio izvršen u istoj kalendarskoj godini.

Godišnji izvještaj i revizija

Kao posljedica zakonskog monopola koji je dat kolektivnoj organizaciji stvorene su i obaveze organizacije, u cilju omogućavanja efikasne kontrole nad njenim radom. Kolektivna organizacija mora za svaku poslovnu godinu, u roku od šest mjeseci poslije njenog završetka, da usvoji:

- godišnji izvještaj organa upravljanja i nadzornih organa o iznosu naplaćenih naknada, njihovoj raspodjeli, poslovanju kolektivne organizacije, izvršavanju kolektivnih ugovora sa domaćim autorima i ugovora zaključenih sa stranim kolektivnim organizacijama;

- izvještaj revizorske kuće o izvršenoj kontroli finansijsko-računovodstvene dokumentacije, zajedno sa nalogom ovlaštenog revizora o pravilnosti i usklađenosti poslovanja kolektivne organizacije sa zakonom, sa aktima kolektivne organizacije i sa zaključenim ugovorima;

- mišljenje organa upravljanja i nadzornih organa o izvještaju i nalazu revizorske kuće;

- preduzete mjere, ako je ovlašteni revizor našao nepravilnosti u poslovanju kolektivne organizacije;

- prijedlog finansijskog plana kolektivne organizacije za narednu godinu, koji uključuje plan troškova njenog poslovanja.

Pravila o raspodjeli prihoda kolektivne organizacije

Kolektivna organizacija mora da usvoji jasna pravila o raspodjeli prikupljenih sredstava od svoje djelatnosti. Od ukupno naplaćenih sredstava kolektivna organizacija je dužna da raspodijeli sva sredstva svojim članovima, od kojih može zadržati samo sredstva za pokrivanje troškova svoga rada. Sredstva za autorske honorare članova raspodjeljuju se u skladu sa usvojenim pravilima o raspodjeli, pri čemu se primjenjuju osnovni principi i pravila raspodjele koji moraju da osiguravaju srazmjernost, primjerenost i pravičnost raspodjele i moraju da efikasno onemoguće bilo kakvu arbitrnost.

Posebni slučajevi raspodjele naknada

Posebno je uređen srazmjer raspodjele autorskih naknada za privatnu i drugu vlastitu upotrebu na način:

- sredstva ostvarena na osnovu naknade od prve prodaje ili uvoza novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta, dijele se između autora, izvođača i proizvođača fonograma, odnosno filmskih producenata u srazmjeri 40 : 30 : 30;
- sredstva ostvarena na osnovu naknade od prve prodaje ili uvoza novih uređaja za fotokopiranje i od izrađenih fotokopija namijenjenih za prodaju dijele se između autora i izdavača u srazmjeri 50 : 50;
- naknada ostvarena na osnovu zakonske licence za reproduciranje novinskih i sličnih članaka u pregledima štampe (kliping) dijeli se između autora i izdavača u srazmjeri 30 : 70.

Odnos kolektivne organizacije i korisnika

Tarifa i kolektivni ugovor

Tarifa i kolektivni ugovor koji zaključuju korisnici sa kolektivnom organizacijom su najbitniji elementi sistema kolektivnog ostvarivanja prava. Tarifom se određuje visina i način izračunavanja naknada koje pojedini korisnik mora da plati kolektivnoj organizaciji za korištenje autorskog djela iz njenog repertoara, pri čemu visina naknade mora biti primjerena vrsti i načinu korištenja autorskog djela. Tarifa se određuje kolektivnim ugovorom između kolektivne organizacije i reprezentativnog udruženje korisnika ili, ako ne postoji takvo udruženje, sa pojedinačnim korisnikom, odnosno odlukom Vijeća za autorsko pravo. Tarife određene ugovorima smatraju se primjerenim sve do donošenja drugačije odluke Vijeća za autorsko pravo.

Elementi za određivanje primjerene tarife smatraju se naročito:

- ukupan bruto prihod koji se ostvaruje korištenjem autorskog djela ili, ako to nije moguće, ukupni bruto troškovi u vezi s tim korištenjem;
- značaj korištenja autorskih djela za djelatnost korisnika;
- srazmjer između zaštićenih i nezaštićenih autorskih djela koja se koriste;
- srazmjer između prava koja se ostvaruju na kolektivni i individualan način;

- posebna složenost kolektivnog ostvarivanja zbog određenog načina korištenja autorskih djela;

- uporedivost predložene tarife sa tarifama odgovarajućih kolektivnih organizacija u drugim susjednim državama i državama koje se prema relevantnim kriterijima, naročito prema visini bruto domaćeg proizvoda po stanovniku i kupovnoj moći, mogu usporediti sa BiH.

Izuzetno, kod određivanja primjerene tarife za elektronske medije osnovicu čini neto prihod ostvaren od sponzorstva muzičkih emisija, prihod od redovnog oglašavanja u marketing prostoru radija ili televizije. U osnov ne ulaze prihodi ostvareni sponzoriranjem emisija istraživačkog novinarstva ili informativnih emisija, vremenske prognoze i sporta, obrazovnih ili edukativnih emisija, donacije, sponzorstva nemuzičkih dijelova programa.

Kolektivni ugovor

Kolektivna organizacija zaključuje kolektivni ugovor sa reprezentantnim udruženjem korisnika autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije na osnovu prethodno obavljenih pregovora. Kolektivnim ugovorom određuje se naročito:

- tarifa, osnovica za obračun i način primjene tarife,
- uvjeti za korištenje autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije,
- okolnosti korištenja zbog kojih se visina određene naknade prema tarifi uvećava, smanjuje ili oprašta,
- rok i način naplate naknade.

Reprezentativno udruženje

Kao reprezentativno udruženje smatra se ono udruženje korisnika koje na teritoriji BiH predstavlja većinu korisnika na području određene djelatnosti, odnosno ono kome je reprezentativnost priznata na osnovu drugih propisa. Ako nema reprezentativnog udruženja, reprezentativnost će se utvrđivati na osnovu broja korisnika koje udruženje predstavlja, aktivnosti udruženja, stepen organizovanosti i sl.

Kolektivni ugovor se može zaključiti i sa pojedinačnim korisnikom u slučaju kada on jedini obavlja tu djelatnost.

Postupak za zaključenje kolektivnog ugovora

Kolektivna organizacija objavljuje poziv na pregovore za zaključenje kolektivnog ugovora. Poziv se objavljuje u "Službenom glasniku BiH", u kojem se određuje rok za početak pregovora koji ne može biti kraći od 30 dana niti duži od 180 dana od dana objavljivanja. Zaključeni kolektivni ugovor kolektivna organizacija objavljuje u "Službenom glasniku BiH". Objavljeni ugovor počinje da važi za sve istovrsne korisnike autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije 15 dana od dana njegovog objavljivanja u "Službenom glasniku BiH", nezavisno od toga da li su ti korisnici učestvovali u pregovorima ili ne. Nakon objavljivanja ugovora, korisnici autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije dužni su zaključiti ugovor sa kolektivnom organizacijom u skladu sa važećim kolektivnim ugovorom. Kolektivni ugovor veže i sudove da se u slučaju zahtjeva za naplatu naknada moraju pridržavati važećih tarifa, odnosno da ne mogu slobodno odlučivati o visini takvih zahtjeva.

Obaveze korisnika**Zaključenje ugovora o korištenju djela**

Uvođenjem zakonskog monopola na strani kolektivne organizacije korisnik autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije može bilo kada da traži zaključenje ugovora o neisključivom prijenosu prava za korištenje tih djela, prema važećem kolektivnom ugovoru. Ako nije zaključen kolektivni ugovor, smatra se da je odgovarajuće pravo preneseno ako korisnik plati na račun kolektivne organizacije ili na poseban račun kod suda ili notara iznos koji bi naplatila kolektivna organizacija prema važećoj tarifi.

Izvjestavanje kolektivne organizacije

Zakon uvodi generalnu obavezu svih korisnika autorskih djela (*organizatori kulturno-umjetničkih i zabavnih priredbi i drugi korisnici zaštićenih autorskih djela*) da prethodno pribave prava za saopštavanje javnosti tih djela, a u roku od 15 dana nakon takvog saopštavanja da pošalju odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji popis svih korištenih djela. Nadležni organ unutrašnjih poslova može na zahtjev autora ili kolektivne organizacije zabraniti priredbu ili korištenje zaštićenog djela, ako organizator prethodno ne pribavi dozvolu za saopštavanje. Time je uveden zakonski mehanizam prinude korisnika da aktivno sarađuju u ostvarivanju i efikasnom funkcioniranju sistema kolektivnog ostvarivanja prava, jer je propuštanje potrebnog javljanja predviđeno i sankcionirano kao prekršaj za koji je zapriječena novčana kazna od 1.000 do 100.000 KM za pravnu osobu i novčana kazna od 1.000 do 10.000 KM za fizičku osobu.

Da bi organizacije za radiodifuziju mogle udovoljiti zakonskoj obvezi za izvještavanje o korištenju autorskih djela, odgovarajuća kolektivna organizacija je obvezna o svom trošku staviti na raspolaganje elektronskim medijima računarski program koji će automatski evidentirati emitovana autorska djela koja se mogu elektronskom poštom slati kolektivnoj organizaciji.

Obveze osoba koje plaćaju naknadu na osnovu drugih prava autora

Zakonom je uređena obveza osoba koje plaćaju naknadu na osnovu drugih prava autora i koja uopšte ne treba da pribavljaju pravo na korištenje djela ugovornim putem, jer se tu radi samo o tzv. pravima na naknadu, predviđenim Zakonom o autorskom i srodnim pravima. Takvu naknadu plaćaju proizvođači uređaja za zvučno i vizuelno snimanje, proizvođači uređaja za fotokopiranje, proizvođači praznih nosača zvuka, slike ili teksta, odnosno uvoznici takvih uređaja i nosača i oni su dužni da krajem svakog kvartala saopšte, u pisanom obliku, odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke o broju i vrsti prodatih, odnosno uvezenih uređaja i nosača, koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade.

Fizičke i pravne osobe koje uz naplatu obavljaju usluge fotokopiranja dužne su da krajem svakog mjeseca saopšte, u pisanom obliku, odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke o broju izrađenih fotokopija za prodaju, koji su potrebni za izračunavanje naknade.

Prodavci, kupci ili posrednici koji se profesionalno bave prometom originala djela likovne umjetnosti obvezni su da saopšte, u pisanom obliku, odgovarajućoj kolek-

tivnoj organizaciji podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade od prodaje originala likovnih djela (*pravo slijeđenja*), u roku od 30 dana od takve prodaje.

Fizičke ili pravne osobe koje se bave davanjem na poslugu takvih originala ili primjeraka djela, koja prema odredbama zakona koji uređuje autorsko i srodna prava plaćaju naknadu autoru, dužna su da saopšte, u pisanom obliku, odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade u roku od 15 dana od primanja njenog zahtjeva.

Obveze kolektivne organizacije**Nediskriminacija korisnika**

Kolektivna organizacija je obvezna da se ponaša jednako prema svim korisnicima ili udruženjem korisnika, i da ni u kom slučaju ne pravi diskriminaciju među njima.

Obaveza davanja podataka na uvid

Primjena principa transparentnosti obvezuje kolektivnu organizaciju da stavi svakom korisniku na uvid sve podatke i informacije o uvjetima pod kojima ostvaruje prava svojih članova.

Rješavanje tarifnih sporova između kolektivne organizacije i korisnika**Vijeće za autorsko pravo**

Jedna od bitnih novina u sistemu kolektivnog ostvarivanja u BiH jeste uvođenje Vijeća za autorsko pravo, koje nije ni državni ili pravosudni organ, nego je posebno *stručno i nezavisno tijelo*, usko specijalizirano za rješavanje sporova u vezi sa određivanjem primjerenih tarifa za korištenje autorskih djela, odlučivanje o drugim spornim pitanjima u vezi sa zaključivanjem kolektivnih ugovora i provjeru da li je objavljeni kolektivni ugovor u skladu sa zakonom kojim se uređuje autorsko i srodna prava i kolektivno ostvarivanje ovih prava. Zakonom je posebno uređeno da ovo Vijeće nema funkciju arbitraže niti da se sporovi čije je rješavanje u nadležnosti Vijeća mogu iznositi pred Konkurencijsko vijeće BiH, s obzirom na to da se u ovom području radi o tzv. dopuštenoj koncentraciji.

Sastav Vijeća

Vijeće se sastoji od pet članova (*predsjednik i četiri člana*), zamjenika predsjednika i dva zamjenika člana, koji imaju iste obveze i ovlasti u radu Vijeća. Predsjednik Vijeća, po svojoj funkciji, ima dodatne obveze administrativne prirode kao što je kontaktiranje sa Institutom za intelektualno vlasništvo BiH radi provedbe administrativnih stvari u svezi zakazivanja i vođenja sjednica i reguliranje drugih tehničkih radnji za potrebe rada Vijeća. Što se tiče posebnih uvjeta koje moraju ispunjavati, svi članovi Vijeća kao i njihovi zamjenici moraju imati visoku stručnu spremu i najmanje pet godina radnog iskustva u struci i znanje iz područja autorskog prava.

Imenovanje Vijeća

Predsjednika i članove Vijeća, kao i njihove zamjenike, imenuje Vijeće ministara BiH na prijedlog Instituta

za intelektualno vlasništvo BiH. Kandidate za članove Vijeća predlažu kolektivne organizacije i reprezentativna udruženja korisnika na osnovu javnog poziva koji se objavljuje u „Službenom glasniku BiH”. Kolektivna organizacija i reprezentativno udruženje korisnika predlažu svaki po dva člana Vijeća i po jednog zamjenika. Predsjednika Vijeća i njegovog zamjenika predlaže Institut. Zakonom je data mogućnost da članove Vijeća predlažu kolektivne organizacije i reprezentativna udruženja korisnika, ali to u svakom slučaju diskvalificira osobe koje su u radnom odnosu u kolektivnoj organizaciji ili u udruženju korisnika, odnosno u bilo kojem pojedinom korisniku pošto ne može biti nikakve sumnje da bi tu postojao konflikt interesa. Ovaj princip vrijedi i za svaku drugu osobu kod koje postoje neke druge okolnosti koje bi mogle da stvaraju ozbiljnu sumnju u njihovu nezavisnost i nepristrasnost. Osnovni princip za prihvatanje prijedloga jeste da predložene osobe moraju biti nezavisne i da garantuju nepristrasnost u radu. Mandat predsjednika i članova Vijeća, kao i njihovih zamjenika iznosi pet godina.

Postupak pred Vijećem

Aktivnu legitimaciju za pokretanje postupka pred Vijećem ima kolektivna organizacija, reprezentativno udruženje korisnika i svako ko ima pravni interes. Kolektivna organizacija i reprezentativno udruženje korisnika mogu pokrenuti postupak pred Vijećem ako nakon šest mjeseci od početka pregovora ne dođe do zaključenja kolektivnog ugovora i zahtijevati da Vijeće svojom odlukom odredi primjerenu tarifu ili da odluči o drugom spornom pitanju u svezi sa kolektivnim ugovorom. Postupak pred Vijećem pokreće se pisanim zahtjevom koji mora sadržavati naročito:

- podatke o podnosiocu zahtjeva,
- obrazloženje svih spornih pitanja,
- navode o dosadašnjem toku i rezultatima pregovora za zaključenje kolektivnog ugovora, uključujući dokaze o datumu njihovog početka,

- prijedlog tarife koju treba da odredi Vijeće, odnosno prijedlog rješenja drugog spornog pitanja o kojem treba da odluči Vijeće.

Zahtjev se dostavlja suprotnoj strani, koja može biti kolektivna organizacija ili reprezentativno udruženje, na očitovanje. Svaka stranka mora navesti činjenice i pružiti dokaze na kojima zasniva svoj zahtjev, odnosno činjenice kojima osporava navode i dokaze suprotne stranke. Vijeće može u toku postupka zahtijevati od stranaka da predlože dodatne dokaze za koje smatra da bi mogli biti korisni u postupku, naročito da pripreme odgovarajuće izvještaje, predlože mišljenja stručnjaka ili vještaka i slično.

Odluke Vijeća

Vijeće određuje primjerenu tarifu ili odlučuje o drugom spornom pitanju. Vijeće može osporeni kolektivni ugovor potvrditi djelimično ili u cjelini, odnosno izmijeniti ili poništiti. Specifičnosti odlučivanja pred Vijećem su donošenje „privremene odluke”, na prijedlog stranke, kojom se određuje tarifa za vrijeme dok traje postupak pred Vijećem i rok za donošenje odluke od šest mjeseci, u kojem Vijeće mora da donese svoju odluku. Pravosnažna odluka Vijeća je sastavni dio kolektivnog ugovora i ona zamjenjuje kolektivni ugovor ako se njome osporeni kolektivni ugovor mijenja ili poništava, ili ako kolektivni ugovor nije bio zaključen. Pravosnažna odluka Vijeća objavljuje se u „Službenom glasniku BiH”

i u „Službenom glasniku Instituta”.

Troškovi postupka pred Vijećem

U postupku pred Vijećem svaka stranka sama snosi svoje troškove. Troškovi postupka su troškovi stranaka i troškovi Vijeća. Troškove Vijeća stranke snose u podjednakim iznosima i oni čine nagradu za rad članova Vijeća, putne i druge razumne troškove člana Vijeća, troškove nastale izvođenjem dokaza i administrativne troškove. Stranka koja je pokrenula postupak pred Vijećem mora u roku koji odredi Vijeće, koji ne smije biti kraći od 15 dana, da predujmi sredstva za pokrivanje troškova rada Vijeća, inače će Vijeće odbaciti zahtjev za pokretanje postupka. Visina nagrade za rad članova Vijeća iznosi 25% osnovne mjesečne plaće kantonalnog, odnosno općinskog sudije, za svaki započeti mjesec trajanja postupka, a visina nagrade za rad predsjednika Vijeća jednaka je nagradi člana, uvećana za 15%.

Sudska zaštita protiv odluke Vijeća

Odluke Vijeća su konačne i protiv njih se može pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH u roku od 30 dana od prijema odluke. Sud BiH je ograničen u obimu ispitivanja odluke Vijeća i vezan je za činjenično stanje ustanovljeno u postupku pred Vijećem, a njegova odluka je konačna. U svim ostalim pitanjima na postupak sudske zaštite primjenjuju se na odgovarajući način odredbe Zakona o upravnom sporu.

Medijacija

Zakon dozvoljava uvođenje medijacije u slučaju zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzijskih emitiranih djela. Aktivnu legitimaciju za pokretanje postupka medijacije imaju kolektivna organizacija i reprezentativno udruženje korisnika. Dužnost medijatora je da učini sve potrebno da stranke pregovaraju u dobroj vjeri i da ne ometaju i ne odugovlače pregovore bez opravdanih razloga. U svom radu medijator mora biti nezavisan, nepristrasan i ne smije se vezati ničijim uputstvima. Nagradu za rad medijatora plaćaju stranke. O visini nagrade odluku donosi Institut za intelektualno vlasništvo BiH.

Prekršajna zaštita

Zakon predviđa prekršaje za povrede odredaba zakona za koje je zapriječena novčana kazna od 1.000 do 100.000 KM za pravne osobe, odnosno od 1.000 do 10.000 KM za fizičku osobu.

Usklađivanje statusnog oblika i poslovanja postojećih kolektivnih organizacija

Temeljem Zakona o autorskom i srodnim pravima iz 2002. godine dodijeljene su dozvole određenim organizacijama za ostvarivanje autorskog i srodnih prava. Da bi se omogućilo postojećim organizacijama da nastave sa radom i da usklade svoj status sa novim zakonom, utvrđen je prijelazni period od dvije godine od stupanja na snagu Zakona, u kom roku treba da podnesu i zahtjev Institutu za intelektualno vlasništvo BiH za izdavanje nove dozvole.